

ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN GÜVENLİK KAVRAMININ TEORİK TEMELLERİ*

*Theoretical Foundations of the Concept of Security
In Terms of International Law*

Nasih Sarp ERGÜVEN**

ÖZ

Güvenlik kavramı, uzunca bir süre ulusal güvenlik ile eş anlamlı bir şekilde, devletin unsurlarından olan bağımsız siyasi otoritenin devamlılığı şeklinde değerlendirilmiştir. Bu amaca ulaşmak için üzerinde durulan temel yaklaşım ise, her zaman için askeri nitelikte olmuştur. Günümüzde adı geçen kavram bakımından, devlet egemenliği merkezdeki konumunu korumasına rağmen; güncel tehditlere yönelik çözüm arayışında devletler arasında artan bir ortak menfaatin varlığı görülmektedir.

Güvenlik kavramının kapsamının zaman içerisinde genişlediği, devletlerin güvenliklerinin yanında sosyal grupların ve bireylerin güvenliklerinin de gündeme geldiği görülmektedir. Buna paralel olarak, güvenliğin sağlanmasında temel süje olan devletin yanı sıra, uluslararası ve hükümet dışı örgütler de söz konusu süreçte yer almaktadır. Aynı şekilde, güvenlik, askeri niteliği ile beraber, politik, ekonomik, sosyo-kültürel ve

---

* Bu çalışma, yazarın 09.12.2016 tarihinde savunduğu ve jüri tarafından oybirliği ile başarılı bulunan “Uluslararası Hukuk Açısından Deniz Güvenliğin Sağlanması” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

** Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Elemanı, (erguven@law.ankara.edu.tr)

çevresel boyutları da içerecek şekilde yeni anlamlar kazanmış; böylelikle kapsamlı güvenlik anlayışı kabul görmeye başlamıştır.

Anahtar Sözcükler: Güvenlik Kavramı, Uluslararası Güvenlik, Güvenlik Teorileri, Birey Güvenliği, Kapsamlı Güvenlik

ABSTRACT

The concept of security has been assessed for a long time as the continuity of the independent political authority of the elements of the state, synonymous with national security. The basic approach to reach this aim has always been military. Nowadays, in terms of the concept mentioned, although state sovereignty keeps its position in the centre, the existence of a growing common interest between states is observed in the search for the solution of current threats.

It has been seen that the scope of the concept of security expanded over time, besides the security of the state, the security of the social groups and individuals has also come into question. Accordingly to this, in addition to the state which is the main subject of maintaining security, international and non-governmental organizations are also located in the mentioned process. Similarly the security, together with the feature of military, gained new meanings that include, political, economical, socio-cultural and environmental aspects, in this way the concept of comprehensive security has begun to gain acceptance.

Keywords: The Concept of Security, International Security, Security Theories, Individual Security, Comprehensive Security

GİRİŞ

Güvenlik, uluslararası hukukun temel kavramları içerisinde en önemlilerinden biridir. Uluslararası barış ve güvenliğin tesisi hususunda başarısızlığa uğrayan Milletler Cemiyeti'nin ardından gündeme gelen Birleşmiş Milletler, konuyla ilgili sahip olduğu yaptırım gücü doğrultusunda MC'den ayrılmaktadır. Kuruluşundan bu yana, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında birbirinden farklı uygulamalara imza atan BM,

günümüzde gündeme gelen; uluslararası terörizm, organize suç, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, uyuşturucu madde ticareti, kitle imha silahları, küresel salgın hastalıklar, etnik/dinsel çatışmalar, kitlesel nüfus hareketleri, uluslararasılaşan iç çatışmalar ve çevresel bozulma gibi güncel tehditler karşısında etkinliğini korumakta zorlanmaktadır.

Bahsi geçen tehditlerle mücadelede devletlerin yaklaşımları önem taşımaktadır. Özellikle iş birliğini ve birey güvenliğini esas alan uygulamaların ön planda tutulmasının gerekliliğine rağmen, devletler tarafından çoğunlukla geleneksel güvenlik anlayışı doğrultusunda hareket edilmekte, özellikle devletin sadece askeri alandaki menfaatleri göz önünde bulundurulmaktadır. Buna rağmen uluslararası ve hükümet dışı örgütlerin güvenliğin sağlanmasındaki faaliyetleri artış göstermektedir.

Bütün bu gelişmeler, güvenlik kavramına yönelik teorik yaklaşımlara ilişkin çalışmalarda artış yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Günümüzde yaşanmakta olan ve çok sayıda insanı etkileyen sorunlar, uluslararası güvenlikle beraber, devletlerin çoğunluğuna da tesir etmektedir. Bu nedenle, uluslararası hukuk açısından güvenlik kavramının teorik temellerini, bütün bakış açıları ile ele almak önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda, söz konusu kavramın gelişim süreci kapsamında, idealizm, realizm ve neorealizmden meydana gelen geleneksel yaklaşımların ardından, inşacı görüş, eleştirel güvenlik anlayışı ve yeni güvenlik yaklaşımının ortaya çıkardığı güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımlar açıklanmakta; kapsamlı bir güvenlik anlayışının olasılığı tartışılmaktadır.

I. TANIM

Varlığını koruma ve sürdürme amacıyla gerçekleştirilen her eylemde gündeme gelen *güvenlik* kavramı,¹ Helenistik Dönem’de kayıtsızlık ve sakinlik anlamında kullanılan, *ataraksia* kelimesine dayanmaktadır. Roma İmparatorluğu’nda ise, söz konusu kavramdan yola çıkılarak, endişeden uzak

---

¹ Beril DEDEOĞLU, Uluslararası Güvenlik ve Strateji, YeniYüzyıl Yay., İstanbul, 2008, s. 21.

olma ve sükûnet biçiminde anlaşılan, *securitas* terimi tercih edilmiştir. Günümüz manasındaki güvenlik kavramı, *securitas* ifadesinden türemiştir.²

Güvenliğin sıklıkla kullanılan bir kavram olmasına rağmen, üzerinde uzlaşılan tek bir tanımının bulunmaması, onun türetilmiş bir kavram özelliği göstermesinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası sistemin süjelerinin, farklı güvenlik anlayışlarını kabul etmeleri ve güvenliğin tarihsel süreç içerisinde değişiklik göstermesi doğrultusunda ortaya çıkan söz konusu nitelik, evrensel bir güvenlik tanımı yapılmasını güçleştirmektedir. Buna rağmen, uygulamayı şekillendirecek genel tanımlara ihtiyaç duyulmaktadır.³

Güvenlik, tanımı itibariyle hayli tartışmalıdır. Konuyla ilgili birçok farklı yaklaşımın yanı sıra, aynı görüş içerisinde dahi benzer tanımlara ulaşmak güçlük arz etmektedir. Bu noktada, en temel anlamıyla güvenliği açıklamak için, önem verilen değerlere yönelik tehditlerin azaltılması tanımına başvurulduğu görülmektedir.⁴ Canlı veya cansız tüm varlıkların, tehdit ve tehlikelere karşı korunması şeklinde genel hatları belirlenen güvenliğe,⁵ toplumsal açıdan yaklaşıldığında; tehlike, risk, düzensizlik ve korkuya karşılık, koruma, risk yokluğu, kesinlik, güvenilirlik, itimat ve öngörülebilirliğe yönelik ifadelerin kullanıldığı göze çarpmaktadır.⁶

En genel biçimiyle, tehditlerin bulunmamasını akla getiren güvenlik kavramı,⁷ bir dereceye kadar, önceden elde edilmiş değerlerin korunmasına yöneliktir. Buna göre nesnel anlamda güvenlik, söz konusu değerlere ilişkin tehditlerin yokluğunun tespit edildiği durumu ifade etmektedir. Özel yaklaşıma göre ise, ilgili değerlerin saldırıya uğrayacağına ilişkin korkunun

² J. Frederik M. ARENDS, “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, (Çev., Burcu YAVUZ), Uluslararası İlişkiler, C. 6, S. 22, 2009, s. 5-6.

³ Pınar BİLGİN, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, C. 8, S. 14, 2010, s. 76; Bilal KARABULUT, Güvenlik, Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Barış Kitabevi, Ankara, 2011, s. 7-8.

⁴ Paul D. WILLIAMS, “Security Studies: An Introduction”, Security Studies An Introduction, (Ed., Paul D. WILLIAMS), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 1.

⁵ Ömer URHAL, Küreselleşen Dünyada Güvenlik, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 57.

⁶ Hans Günter BRAUCH, “Güvenliğin Yeniden Kavramlaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, (Çev., Zeynep ARKAN), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 4.

⁷ Ken BOOTH, “Güvenlik ve Özgürleş(tir)me”, (Çev., Çiğdem ŞAHİN), Avrasya Dosyası, C. 9, S. 2, 2003, s. 61.

olmaması anlamına gelmektedir.⁸ Güvenlik kavramının bu tanımında öne çıkan nesnel ve öznel bakış açısı, temel alınan kavramlar doğrultusunda şekillenmektedir. Tehdit, her ne kadar içerisinde belirli miktarda öznelik barındırır da korku kavramına göre makul bir oranda daha nesneldir.

Güvenlik; bireyler, toplumsal değer yargıları ve değişen tarihsel şartlar gibi unsurların etkisiyle gelişim gösteren bir kavram olmanın yanında, uluslararası sistemin tüm sükeleri için olağanüstü önlemler öngören bir hareket amacıdır.⁹ Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ifade edileceği üzere güvenlik, bireyden başlayarak, toplumu, devleti ve devletler ile diğer sükelerin meydana getirdiği uluslararası sistemi bünyesinde barındırmakta, aynı zamanda yeni boyutlarıyla sürekli genişleme eğiliminde bulunmaktadır. Bir başka anlatımla, sosyal, ekonomik, siyasi, kamusal ve hukuki yönleri mevcut, çok boyutlu bir kavramdır.¹⁰

Güvenliğin, tartışılardan ziyade, karmaşık veya eksik yorumlanmış bir kavram olduğuna yönelik bir başka yaklaşım,¹¹ adı geçen kavramın tanımı yapılırken, olumsuz yanlarının da dikkate alınmasını gerektirmektedir. Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda, özgürlük, adalet ve eşitlik gibi kavramların sadece güvenlik için değil, din ve istikrar gibi olgular nedeniyle sınırlandırıldığı da görülmektedir. Bu sebeple güvenliği, söz konusu menfi bakış açısının etkisiyle, değerlerin uyumundan çok, çatışması olarak tanımlamak mümkündür.¹² Söz konusu yaklaşımı uluslararası sistemi esas alacak şekilde uyguladığımızda güvenliğin farklı bir yönü ortaya çıkmaktadır. Buna göre güvenlik, herhangi bir çatışma yaşanmaması durumunun beraberindeki, meydana gelebilecek bir çatışmada yenilginin muhtemel sonuç olmadığına yönelik yüksek beklentiyi ifade etmektedir.¹³

⁸ Arnold WOLFERS, *Discord and Collaboration Essay on International Politics*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1962, s. 150.

⁹ BRAUCH, s. 2.

¹⁰ URHAL, s. 57.

¹¹ David A. BALDWIN, "Güvenlik Kavramı", (Çev., Çiğdem ŞAHİN), *Avrasya Dosyası*, C. 9, S. 2, 2003, s. 15.

¹² Micheal E. SMITH, *International Security, Politics, Policy, Prospects*, Palgrave Macmillan, London, 2010, s. 15.

¹³ Ian BELLANY, "Towards a Theory of International Security", *Political Studies*, Vol. 29, No. 1, 1981, s. 102.

Güvenliğin göreceli bir kavram olmasından dolayı, mutlak güvenliğin sağlanmasının mümkün bulunmadığını ileri süren eleştirel güvenlik anlayışına göre, üzerinde durulması gerekli bir diğer husus, *güvensizlik*dir. Güvensizlik, tehditlerden doğan tehlikelerle dolu korku içindeki bir yaşamı ifade eder. Söz konusu tehditler, doğrudan şiddet içerebileceği gibi, yoksulluğa benzer biçimde dolaylı da olabilir. Bunların yarattığı güvensizlik düzeyindeki artış, adı geçen kavramın belirleyici özelliğini arttıracaktır. Her ne kadar, mutlak güvenlikten bahsetmek mümkün değilse de mutlak güvensizlikten söz edilebilir.¹⁴

Güvenliğin unsurlarının belirlenmesi, ilk olarak bir güvenlik kavramı gerektirmekte; bu nedenle güvenlik kavramının anlaşılmasına yönelik tanımlama aşaması, güvenliğin sağlanmasına ilişkin koşulların tespitinden önce gelmektedir.¹⁵ Yukarıda açıklanan güvenliğin tanımına ilişkin farklı yaklaşımların ileri sürdüğü hususların ardından, güvenliğin sağlanmasına yönelik unsurlar; değerleri korunması gereken sükeler, ilgili değerler, güvenliğin niteliği, tehdit türleri, söz konusu tehditlere karşı başvuru yöntemleri ve bunların maliyetleri olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁶

Adı geçen unsurlardan önde gelenlerinden biri, hiç kuşkusuz, güvenlik ile birlikte anılan *güç* kavramıdır. Devletin, uluslararası sistemin diğer sükelerine karşı avantaj ve dezavantajlarının bileşkesi biçiminde tanımlanan gücün, ilk sırada akla gelen işlevi, devletin güvenlik için başvurduğu araçları belirlemesidir. Bu niteliği ile özellikle karşılaştırılabilir olduğunda anlam kazanan güç, devletin; ordusu, iletişim imkânları, ekonomisi, coğrafyası, komşuları, denizlere göre konumu, nüfus yoğunluğu ve doğal kaynakları gibi unsurları temel almaktadır.¹⁷

Güvenliğin sağlanmasına ilişkin bir diğer temel unsur olan *tehdit* kavramı, devletin nüfusunun yaşam kalitesini şiddetle tehdit edip, nispeten kısa bir süre içerisinde düşüren veya hükümetin politika seçeneklerinin çeşitliliğini önemli ölçüde daraltan ve aynı şekilde bireyler, toplumlar ve hatta tüzel kişileri etkileyen eylem veya eylemler dizisi olarak

¹⁴ Ken BOOTH, Dünya Güvenliği Kuramı, (Çev., Çağdaş ÜNGÖR), Küre Yay., İstanbul, 2012, s. 128, 133.

¹⁵ BALDWIN, s. 9.

¹⁶ Id., s. 22.

¹⁷ DEDEOĞLU, 2008, s. 62.

tanımlanabilir.¹⁸ Söz konusu kavramın özelliklerini ortaya koymaya yönelik daha genel bir tanıma göre ise tehdit, bir devletin, topluluğun veya bireyin varlığına veya refahına yönelik olası olumsuz etkileri bulunan bir eylemdir. Buna göre adı geçen kavram, gelecekte meydana gelmesi muhtemel bir olaydır ve etkilerinin kapsamına göre yöneldiği süjenin varlığına veya refahına menfi olarak tesir eden bir özelliğe sahiptir.¹⁹ Aynı zamanda somut bir tehlikeyi ifade eden tehdit, “*mücadele edilebilir ve muhtemel zararlarına karşılık hazırlık yapılabilir*” yapıdadır.²⁰

Özetlemek gerekirse tehdit, genel olarak üç biçimde ortaya çıkar. Öncelikle, eldekini kaybetme riski gündeme gelir. İlgili kavramın bir diğer görünümü, diğer süjelerin etkisinde bulunan unsurları ele geçirememek veya üçüncü bir süjeye kaptırmaktır. Sonuncusu ise, uluslararası sistemin hiçbir süjesinin tek başına sebebiyet vermediği, tek süjeden bağımsız, küresel tehditlerdir.²¹

Güvenlik kavramının unsurları incelendiğinde, tehdit ve güç olmak üzere ortaya çıkan iki temel kavram arasında mutlak bir ilişki mevcuttur. Buna göre güvenliğin sağlanması, her şeyden önce güvenliğin ondan türetilebileceği bir tehdit ve söz konusu tehdidi ortadan kaldıracak nitelikte bir güç ile mümkün hale gelmektedir.²²

Bu noktada, güvenlik ile ilişkili üzerinde durulması gereken son kavram, *savunma*dır. Savunma, muhtemel bir tehdidi engelleme veya olası zararları en aza indirme adına başvurulan önlemlerin bütünüdür ifade etmektedir. İlk bakışta askeri nitelikte bir kavram olan ve bu nedenle güç ile birlikte kullanılan savunma; ekonomik, siyasi ve diplomatik ilişkilerle de yakından ilgilidir.²³

---

¹⁸ Richard H. ULLMAN, “Redefining Security”, *International Security*, Vol. 8, No. 1, 1983, s. 133.

¹⁹ Elke KRAHMANN, “From State to Non-State Actors: The Emergence of Security Governance”, *New Threats and New Actors in International Security*, (Ed., Elke KRAHMANN), Palgrave Macmillan, New York, 2005, s. 4.

²⁰ M. Salih ELMAS, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı, Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik*, USAK Yay., Ankara, 2013, s. 74.

²¹ DEDEOĞLU, 2008, s. 63.

²² Fikret BİRDİŞLİ, *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik, Kavram-Teori-Uygulama*, Seçkin, Ankara, 2014, s. 26.

²³ KARABULUT, s. 17-18.

Güvenlik kavramı; devletlerin, toplumların ve bireylerin varlıklarını korumaya ilişkin faaliyetleri ile bunları tehdit eden unsurların ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamaları kapsamakta ve uluslararası sistemin gösterdiği değişikliklere göre yeniden yapılanmaktadır.²⁴ Çalışmanın ilerleyen kısımlarında, güvenliğin söz konusu özelliği dikkate alınarak, günümüze kadarki konuyla ilgili temel yaklaşımlar üzerinde durulacak ve adı geçen kavramın sadece devlet düzeyinde değerlendirilmesinin yetersiz duruma gelmesi, güncel gelişmeler doğrultusunda açıklanmaya çalışılacaktır.

II. GELİŞİM SÜRECİ

A. Genel Olarak

Modern anlamda güvenlik, iç güvenliğin, uluslararası hukukun temel kavramlarından olan dış güvenlikten ayrıldığı, 17. yy ile beraber gündeme gelmiştir.²⁵ Bahsi geçen gelişme, Otuz Yıl Savaşları'nın ardından 1648'de imzalanan Osnabrück ve Münster Anlaşmaları ile gerçekleşmiştir.²⁶ Söz konusu anlaşmalar ile ortaya çıkan ulus devlet sistemiyle beraber güvenlik kavramı, bireylerin monarşilerde mutlak bir gücün egemenliği altında bir araya gelerek, haklarını üstün bir güce devredip, onun üzerinden korunma sağlamaları anlamını taşıyorken; ortak toprak parçasında yaşayan topluluk ile tanımlanmaya başlanan bir ihtiyaç haline dönüşmüştür. Buna göre, devletin ülkesinin güvenliği ile yurttaşlarının güvenlikleri arasında doğrudan bir ilişki oluşmuş, böylelikle güvenlik, ulus düzeyinde ele alınan bir kavram niteliğini kazanmıştır. Güvenliğin söz konusu özelliği, tehditlerin de ulusal çerçevede değerlendirilmesine sebebiyet vererek, hem devletin hem bireylerin güvenliğinin, dışarıdan kaynaklanan tehditlere karşı, devlet egemenliğinin kapsamına dâhil olması ile sonuçlanmıştır.²⁷

²⁴ Beril DEDEOĞLU, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, Uluslararası İlişkiler, C. 1, S. 4, 2004, s. 2.

²⁵ BRAUCH, s. 3.

²⁶ Bahsi geçen anlaşmaları içerisine alan Westphalia Barışı, her devletin ülkesi üzerinde mutlak egemen olduğunu, bu sebeple herhangi bir dinsel veya siyasi sistemi kabul edebileceğini ifade ederek; devleti mutlak güç ve otoritenin merkezine koyan tarihsel sürecin başlangıcını meydana getirmektedir. Antony ANGHIE, “Basic Principles of International Law: A Historical Perspective”, International Law For International Relations, (Ed., Başak ÇALI), Oxford University Press, New York, 2010, s. 52-53; Westphalia Barışı ve modern uluslararası hukuka etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Leo GROSS, “The Peace of Westphalia, 1648-1948”, Am. J. Int'l L., Vol. 42, No. 1, 1948, s. 20-41.

²⁷ ELMAS, s. 33-34.

I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan yıkımın ardından, özellikle MC ile gündeme gelen kolektif güvenlik kavramının uluslararası alanda güvenliğin sağlanması bakımından umut vaat ettiği bir ortamda, idealizm etki alanını genişletmiştir.²⁸ Güvenlik çalışmaları, her ne kadar I. Dünya Savaşı'nın sonrasında gündeme taşınsa da araştırma konusu yapılan hususlar açısından askeri niteliğin dışına çıkılamamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nı izleyen süreçte kapsamını genişleten ilgili alan, bu nedenle nispeten yeni oluşmuş bir çalışma çevresi biçiminde değerlendirilmektedir.²⁹

Bahsi geçen dönemde güvenlik kavramı, ulusal güvenlik ile eş anlamlı bir şekilde, devletin unsurlarından olan bağımsız siyasi otoritenin devamlılığının temeli olarak değerlendirilmiştir. Bu amaca ulaşmak için üzerinde durulan temel yaklaşım ise, her zaman için askeri nitelikte olmuştur. Güvenliğin dar kapsamlı bir biçimde ele alınması ve güvenliğinin sağlanması gerekli süjenin sadece devletle sınırlı tutulması, II. Dünya Savaşı sonrasında, Soğuk Savaş'ın yaşanmasına sebebiyet vermiştir.³⁰ Realizmin güvenliğe ilişkin temel yaklaşım olduğu söz konusu dönemde, uluslararası iş birliğini geçici olarak değerlendiren neorealizm, özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör saldırıları ile etkinliğini artırmıştır.³¹

Güvenlik kavramına yönelik farklı teorik yaklaşımların, genel anlamda ifade edilecek olursa, ortak bir yapıya sahip buldukları söylenebilir. Buna göre, her teori öncelikle güvenliği sağlanacak süjeleri tespit eder. Devamında, tedbir alınması gerekli tehditler belirlenir. Daha sonra ise, güvenliğin tesis edileceği yöntem ve bunu yerine getirecek süjeler açıklanır.³² Yapısal açıdan söz konusu benzerliklere rağmen, güvenliğe ilişkin teoriler, ait oldukları dönemin siyasi ve ekonomik özelliklerini

²⁸ John BAYLIS, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", (Çev., Burcu YAVUZ), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 70; BRAUCH, s. 3.

²⁹ Stephen M. WALT, "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı", (Çev., Barış GÜRSOY, Bülent Sarper AĞIR), Avrasya Dosyası, C. 9, S. 2, 2003, s. 75, 77.

³⁰ Micheal SHEEHAN, International Security, An Analytical Survey, Lynne Rienner, London, 2005, s. 6.

³¹ BAYLIS, s. 71.

³² Tuncay KARDAŞ, "Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?", Uluslararası Politikayı Anlamak, "Ulus Devlet"ten Küreselleşmeye, (Ed., Zeynep DAĞI), Alfa Yay., İstanbul, 2007, s. 126.

yansıtmaktadır.³³ Bunun yanında, uluslararası sistemin sükûletlerine ait değişik güvenlik anlayışları ve tehdit algılarının varlığı, güvenliğe yönelik yaklaşımların farklılaşmasına neden olmaktadır.³⁴

Güvenlik çalışmaları, uzun süreden beri, uluslararası ilişkilerin en önemli alt dallarından birini meydana getirmektedir. Devlet faaliyetlerinin amacının belirlenmesi, tarihsel değerlendirmelerin anlamlandırılması ile ekonomik, siyasi ve askeri yapılar arasındaki ilişkinin tanımlanmasında son derece ehemmiyetli bir yere sahiptir.³⁵ Ancak, günümüz dünyasındaki güncel tehditlerin çeşitliliği ve karmaşıklığı, uluslararası ilişkilerin tek başına sağlayabileceği analizlerden daha fazlasını gerektirmektedir. Beşeri ve sosyal bilimlerin yanı sıra, birçok farklı disipline ait veriler, güvenlik kavramı değerlendirilirken kullanılmak durumundadır. Bu sebeple güvenlik çalışmalarının geleceğini, sadece uluslararası ilişkilerin kapsamında düşünmek eksik bir yaklaşım olacaktır.³⁶

B. Geleneksel Güvenlik Yaklaşımları

1. İdealizm

İdealizmin kökeni Aydınlanma Dönemi'ne, özellikle John Locke ve Immanuel Kant'a kadar dayanır. Uluslararası ilişkilerde etkinliğini artırdığı dönem, ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın öncülüğünde, I. Dünya Savaşı'nın sonrasına denk gelir. Faşist rejimlerin güç kazanmaya başlaması ve II. Dünya Savaşı ile etkisini kaybeden idealizm, Soğuk Savaş'ın ardından uluslararası ilişkilerde tekrar önemli bir konuma gelmiş; ancak 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen terörist saldırılar ve onu takip eden diğer uluslararası terörizm faaliyetleri ile gerilemiştir.³⁷

İdealizm açısından, özellikle Kant'ın; her devletin esas teşkilatının cumhuriyetçi olması, uluslararası sistemin egemen devletlerden kurulu bir

---

³³ Deniz Ülke ARIBOĞAN, Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim, Bahçeşehir Üniversitesi Yay., İstanbul, 2007, s. 326.

³⁴ DEDEOĞLU, 2008, s. 24.

³⁵ ARIBOĞAN, s. 313-314.

³⁶ WILLIAMS, s. 3, 5.

³⁷ Patrick MORGAN, "Liberalism", Contemporary Security Studies, (Ed., Alan COLLINS), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 35; Robert JACKSON, Georg SORENSEN, Introduction to International Relations, Theories and Approaches, Oxford University Press, New York, 2010, s. 97.

federasyona dayanması ve dünya vatandaşlığı görüşlerinin etkisi altında geçen 19. yüzyılın ardından,³⁸ I. Dünya Savaşı ile beraber önemli değişiklikler yaşanmıştır. Önceki dönemde, barış üzerinde yoğunlaşan ve söz konusu kavrama baskıcı rejimlerin ortadan kalkması ile hukuk devleti ilkesinin hâkim olması yoluyla ulaşılabileceğini kabul eden idealizm, I. Dünya Savaşı'nın ortaya koyduğu sonuçlar doğrultusunda, güvenlik sorunlarına bilimsel bir bakış açısı ile çözüm bulmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda devlet içi reformlardan, hakemlik, uluslararası mahkemeler ve uluslararası hukukun tesisi gibi uluslararası alana ilişkin kurumlara yönelmiştir. İlk dönemlerde kuramsal bir yaklaşımdan ziyade, barış anlaşmalarının içerikleri ve uluslararası örgütlerin temel ilkeleri gibi somut sorunları çalışma konusu yapan idealizm, zamanla teorik alanda gelişme kaydetmiştir.³⁹ Özellikle uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlenme üzerinde duran idealizm, tesis edilen güvenliğin devamının sağlanması hususunda, uluslararası güvenlik gücü kavramının gerekliliğini ileri sürmüştür.⁴⁰

Realizm gibi idealizm de geleneksel sayılabilecek kadar eski ve temel bir yaklaşımdır. Belli konularda realizm ile örtüşmesine rağmen, temel hususlarda realizmin öngördüklerini göz ardı etmektedir. Bunun en önemli örneği, uluslararası sistemin süjelerinin tespitinde yaşanmaktadır. İdealizme göre devlet, realizmde olduğu gibi, uluslararası sistemin temel süjesidir; ancak uluslararası örgütler, hükümet dışı örgütler, çokuluslu şirketler ve çıkar grupları, siyasi partiler ile bürokrasi gibi süjeler de dikkate alınmalıdır.⁴¹ Bir başka anlatımla, uluslararası sistemin işleyişinde ve şekillenmesinde temel irade sahibi devletlerin yanı sıra, devlet dışı birimler de etkili bir konumdadır.⁴²

³⁸ Kant'ın ilgili görüşleri için bkz. Immanuel KANT, Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme, (Çev., Yavuz ABADAN, Seha L. MERAY), AÜSBF Yay., Ankara, 1960, s. 17-28.

³⁹ Cornelia NAVARI, "Liberalisms", Security Studies An Introduction, (Ed., Paul D. WILLIAMS), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 34-35; Oktay F. TANRISEVER, "Güvenlik", Devlet ve Ötesi, Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, (Der., Atila ERALP), İletişim Yay., İstanbul, 2010, s. 108.

⁴⁰ DEDEOĞLU, 2008, s. 53.

⁴¹ MORGAN, s. 35.

⁴² Jill STEANS, Lloyd PETTIFORD, Introduction to International Relations, Perspectives and Themes, 2nd Edition, Pearson, Harlow, 2005, s. 36.

İdealizm açısından devletler, uluslararası sistemin birbiriyle tamamen aynı yapıya sahip sùjeleri olarak değerlendirilemez. Farklı politik sistemlere sahip ve farklı siyasi yapılanmalar tarafından yönetilen devletlerin, uluslararası örgütler, hükümet dışı örgütler ve diğer devlet dışındaki birimlerin uluslararası iş birliğine katkılarına ortak olması mümkündür. Bu nedenle, uluslararası sistemin her zaman ve her yerde aynı özellikleri göstermesi mümkün değildir. Bir başka ifadeyle, realizmin ileri sürdüğü üzere, anarşik yapıdaki uluslararası sistem tek başına devletlerin faaliyetlerini şekillendirmez. Bunun yerine bireylerin, siyasi, ekonomik ve sosyal tercihleriyle devletlerin tercihlerini etkilemesi sonucunda, uluslararası sistem değişiklik gösterebilmektedir.⁴³ Aynı zamanda, uluslararası güvenliğin sağlanması için, özellikle uluslararası sistemin belirli bir düzen içerisinde bulunmasının gerekliliğini de ön plana çıkaran idealizm, bahsi geçen hususun gerçekleşmesinde uluslararası örgütlerin sahip olduğu etkiye sıkça vurgu yapmaktadır.⁴⁴

İdealizmin, realizm ile benzerlik taşıdığı bir diğer konu, uluslararası sistemdeki merkezi otorite yokluğudur. Realizm ve hatta neorealizmin çıkış noktası olan ilgili husus, idealizmde de kabul görmekte; ancak bunun olumsuz sonuçlarının giderilmesi noktasında diğer iki düşünce akımı ile farklılık göze çarpmaktadır. Buna göre, devletlerin temel sùje olduğu uluslararası sistemde rekabetin egemenliği yerine, etik standartlara göre şekillenen iş birlikçi bir yapı mümkündür.⁴⁵

İdealizmin ayırt edici özelliği, uluslararası sisteme yönelik söz konusu iyimser bakış açısıdır. İdealizm, ekonomiye⁴⁶, siyasete, uluslararası iş birliğine ve özellikle barışçıl ilişkilere yönelik temelinde iyimser görüşleri

---

⁴³ MORGAN, s. 36.

⁴⁴ İtir ALADAĞ GÖRENTAŞ, "İdealizm Üzerine Bir Deneme: Kavramlar ve Eksikler", Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış, (Ed., Hasret ÇOMAK), Umuttepe Yay., Kocaeli, 2009, s. 70.

⁴⁵ ARIBOĞAN, s. 211.

⁴⁶ İdealizme göre ekonomide, kendi kendine yetebilme ve aşırı askeri harcamaların yerine, uluslararası ticarete ağırlık verilmesi durumunda, devletler arasında bağımlılığın artmasıyla askeri güç daha az başvurulan bir araç haline gelecek; böylece güvenliğin sağlanması mümkün olacaktır. İlgili yaklaşım uyarınca, gelişmemiş devletlerde sıklıkla çatışmaların yaşanması; ekonomik yapıdaki aksaklıklar ve buralarda toprağın hala üretim için baskın konumda bulunması ile açıklanabilmektedir. JACKSON-SORENSEN, s. 102, 104; İdealist görüşün temellerini atan Kant, uluslararası ticaretin, kalıcı barışın tesisinde başvurulması gerekli faaliyetlerin başında geldiğini ifade etmektedir. KANT, s. 35.

bünyesinde barındırmaktadır. Buna göre, uluslararası sistem rekabetten ibaret değildir; barış ve güvenlik ise muhtemel hedeflerdir. Devletler arasındaki iş birliği, kısıtlı ve ulaşılmaması zor olmadığı gibi, *güvenlik ikilemi* de (*security dilemma*) kaçınılmaz bir sonuç değildir.⁴⁷ Unutulmaması gereken, karşılıklı bağımlılık ve dayanışmadan kaynaklanan uluslararası alandaki iş birliğinin, sadece devletler arasında değil; uluslararası sistemin diğer tüm süjeleri açısından da geçerli olduğudur.⁴⁸

Ana unsurları açıklanan idealizm açısından üzerinde durulması gerekli bir diğer husus, temellerini Kant'ın *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme* eserinde ifade ettiği, demokrasilerin diğer rejim türlerine göre çatışmaya daha az eğilimli oldukları yönündeki yaklaşıma dayanan ve Soğuk Savaş'ın ardından uluslararası alanda etkinliği artan, demokratik idealizmin öne sürdüğü, *demokratik barış* görüşüdür.⁴⁹ Buna göre, demokrasi ile yönetilen devletler, birbirleri ile çatışmaya girmez; herhangi bir muhtemel çatışma için de hazırlıkta bulunmazlar.⁵⁰ Önemli kaynaklara sahip olan söz konusu devletlerin askeri imkânları, güvenlik ikilemine yol açarak uluslararası güvenliği tehlikeye atmaz. Bunun nedeni, ilgili devletlerin çoğulcu bir güvenlik topluluğu oluşturarak kendi aralarındaki uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmesinin önüne geçmeleridir.⁵¹ Özetlemek gerekirse, demokrasi ve barış kavramları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu ileri süren idealizm, ilgili yaklaşımdan hareketle, demokratik devletlerin güvenliğinin daha sağlam temellere dayandığını savunmaktadır.⁵²

---

⁴⁷ MORGAN, s. 35.

⁴⁸ STEANS-PETTIFORD, s. 39.

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. SHEEHAN, s. 32-34; Kant'ın, cumhuriyetçi ve cumhuriyetçi olmayan devlet ayrımı, zamanla demokratik ve demokratik sisteme sahip bulunmayan devlet şekline dönüşerek, yukarıda bahsi geçen görüşü bir başka açıdan daha etkilemiştir. Ali L. KARAOSMANOĞLU, "Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz", *Uluslararası İlişkiler*, C. 4, S. 14, 2007, s. 175.

⁵⁰ Demokratik idealizmin vurgulamaya çalıştığı husus, demokratik rejimlerin hiçbir zaman çatışmaya girmemesi değil, birbirlerine yönelik kuvvet kullanmayı tercih etmemesidir. Bu iddia demokrasilerin, diğer siyasal sistemlere göre, daha barışçıl ve uluslararası hukuka daha fazla uyan bir yapı ortaya koydukları savı ile desteklenirken; demokrasi ile idare edilen devletlerin sayısında son yıllarda yaşanan artış, uluslararası güvenliğin tesisinde önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. JACKSON-SORENSEN, s. 109.

⁵¹ MORGAN, s. 42.

⁵² BİRDİŞLİ, s. 51.

Demokratik barış görüşünün ileri sürdüğü hususların gerekçesi bakımından iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kurum kavramını esas alırken, diğeri kültür üzerinde durmaktadır. Demokratik rejimlerin iç yapısını inceleyen ilk yaklaşım, söz konusu rejimlerin sahip olduğu, güçler ayrılığı ve seçim gibi kurumların siyasi dengenin tesisini sağladığını, böylece ilgili devleti tehlikelere karşı ihtiyatlı hale getirdiğini ileri sürmektedir. Mevcut risklerden kaçınma eğiliminde olan devletin bu tavrı, demokratik devletler arasında çatışma yaşanmaması sonucunu beraberinde getirmektedir. Kültür kavramını ele alan yaklaşıma göre ise, demokratik rejimle yönetilen devletler birbirlerine güvenir ve aralarındaki uyumsuzlukları görüşme yoluyla çözmeyi tercih ederler.⁵³

Demokratik barış görüşü, birtakım hususlara yer vermemesi nedeniyle eleştirilmektedir. Demokrasi kavramının açıklaması, devletlerin sahip oldukları demokratik sistemlerin büyük oranda farklılık göstermesi nedeniyle her zaman için daha otoriter bir yönetim biçimine dönüşme ihtimali taşıması ve bunların uluslararası sisteme ilişkin yansımaları, bahsi geçen eleştirilere örnek gösterilebilir.⁵⁴

Bütün bunların içerisinde, konumuz açısından önem taşıyan en temel eleştiri, demokratik devletlerin, demokrasi ile yönetilmeyen devletler ile çatışmaya girmekten çekinmemelerine yöneliktir. Böylece, demokratik barışın sağlanmasının demokratik devletlerin barışçıl niteliklerinden kaynaklanmadığı ileri sürülmektedir.⁵⁵ Söz konusu eleştiri, demokratik barış görüşü kapsamında zamanla ortaya çıkan iki farklı bakış açısını ele almayı gerektirmektedir. Tekçil olarak adlandırılabilir ilki, demokratik rejimle yönetilen devletlerin, diğerlerine kıyasla barışçıl olduklarını kabul etmektedir. İkicil bakış açısı ise, demokratik devletlerin daha barışçıl bir özelliğe sahip bulduklarını reddetmekte, bunların sadece benzer durumdaki devletlere karşı kuvvet kullanma yolunu tercih etmekten kaçındıklarını, bir başka anlatımla önem arz eden hususun, saldırının muhatabı devletin yapısı olduğunu ileri sürmektedir.⁵⁶ Görüldüğü üzere yukarıda ele alınan eleştiri, demokratik barış görüşüne ilişkin tekçil bakış

---

⁵³ NAVARI, s. 40.

⁵⁴ ALADAĞ GÖRENTAŞ, s. 70; JACKSON-SØRENSEN, s. 115.

⁵⁵ MORGAN, s. 42.

⁵⁶ NAVARI, s. 40.

açısına yöneliktir ve aynı zamanda ikiciliğin de çıkış noktasını meydana getirmektedir. İkicil bakış açısının temelini oluşturan devletin yapısı kavramı ile ilgili bir diğer görüşe göre ise, burada kastedilen, ülkesel anlamda birbirlerinden herhangi bir talepleri kalmamış, devletleşme süreçlerini uzun süre önce tamamlayan sanayileşmiş devletlerdir. Sanayileşme sürecini sonlandırmasına rağmen; ülkesel bütünlüğünü sağlayamayan ve siyasal rejiminde kurumsal anlamda eksiklikler bulunan devletlerin, I. ve II. Dünya Savaşları'ndaki Almanya örneğinde olduğu gibi, devletleşme aşamalarındaki söz konusu eksikler nedeniyle, diğer demokratik devletler ile çatışmaya girmek suretiyle uluslararası güvenliği tehdit etmeleri mümkündür.⁵⁷

İdealizm, uluslararası kurumlaşmayı önermesi, evrensel normları ön plana çıkarması, uluslararası toplum kavramını ileri sürmesi, iş birliği ile güvenliği doğrudan ilişkilendirmesi, iş birliği için gerekli normların uluslararası örgütler aracılığıyla gündeme getirilmesinin altını çizmesi bakımından, ilerleyen kısımlarda ele alınacak olan, inşacı görüş ve eleştirel güvenlik anlayışı gibi uluslararası güvenlik hareketlerine kaynak teşkil etmiştir.⁵⁸ Sırf bu nedenle dahi, uluslararası güvenliğin sağlanması konusunda her zaman etkisini sürdürecektir bir düşünce akımı özelliği taşımaktadır.

2. Realizm

Realizm, I. Dünya Savaşı'nın ardından güvenlik çalışmalarında baskın konumda bulunan idealizmin, II. Dünya Savaşı'nın başlamasını engelleyememesi üzerine gelişme göstermiş ve idealizm tarafından ileri sürülen iş birliği ile ortak güvenlik gibi hususlara karşılık, devletlerin güvenliklerinin tesisinde kendi imkânlarına dayanmalarını esas almıştır.⁵⁹ 1970'lerin başlarında, Soğuk Savaş Dönemi'nde yaşanan gelişmeler, güvenlik anlayışında önemli değişikliklere neden olmuş; böylelikle gündeme

⁵⁷ Mohammed AYOUB, "Defining Security: A Subaltern Realist Perspective", Critical Security Studies, (Eds., Keith KRAUSE, Micheal C. WILLIAMS), University of Minnesota Press, Minneapolis, 1997, s. 136, 145.

⁵⁸ DEDEOĞLU, 2008, s. 53-54; BİRDİŞLİ, s. 28.

⁵⁹ Mustafa AYDIN, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", Uluslararası İlişkiler, C. 1, S. 1, 2004, s. 34; Umut UZER, "Uluslararası İlişkiler Teorileri", Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, (Ed., İdris BAL), Lalezar Kitabevi, Ankara, 2008, s. 59.

gelen neorealizm akımının etkisiyle güvenliğe ilişkin realist düşünce zamanla gücünü yitirmiştir.⁶⁰

Realizmin güvenlik kavramına yönelik yaklaşımının dayanağı, üç esas noktada ele alınabilir. Bunlardan ilkinde göre, uluslararası sistemin temel süjesi devlettir. Öyle ki, kuvvet kullanma yoluyla güvenliğin tesisi hususunda devlet dışında herhangi bir süjenin bulunmamasının yanında, güvenliğı ihlal eden tehditler, yine bizzat devletlerden kaynaklanmaktadır. Realizm açısından birinci sırada olan devletin güvenliğidir. Böylelikle, devlet eksensli bir güvenlik yaklaşımı meydana getirilirken, bireylerin güvenliğı devletin güvenliğine bağımlı kılınmaktadır. Realizmin güvenlik anlayışı için bir diğere önemli nokta, uluslararası sistemin anarşik nitelikte olduğunun kabul edilmesidir. Uluslararası alanda devletlerin eylemlerini düzenleyecek üstün bir otoritenin bulunmaması anlamında kullanılan *anarşi* terimi, bu yönüyle üçüncü ve son temel nokta olan *güç* kavramını gündeme getirir. Anarşik yapıdaki uluslararası sistemde uyumsuzlukları ortadan kaldırmak ve güvenliğı sağlamak için kullanılan savaşlara; ancak sahip olunan güç yoluyla başvurulabilir.⁶¹

Bahsi geöen hususlar üzerinde bir paröa daha durmak gerekirse, realizme göre, devletlerin birtakım ortak özellikleri mevcuttur ve faaliyetleri kapsamında benzer işlevleri yerine getirdiklerinden, devletler her yerde aynıdır. Bu duruma, uluslararası sistemin temel süjesi biçiminde değerlendirilmeleri de eklendiğinde, devlet dışındaki süjelerin daha az önemli veya devletin diğereilerinin hareket alanını belirleyen birincil süje olduğu söylenebilir.⁶² Bir başka anlatımla, devlet dışındaki süjeler, ancak devletler arasındaki ilişkilerin çatısı altında birer süje niteliğı

---

⁶⁰ DEDEOĞLU, 2008, s. 56.

⁶¹ Atilla SANDIKLI, Bilgehan EMEKLİER, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değışim ve Dönüşüm”, Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, (Ed., Atilla SANDIKLI), Bilgesam Yay., İstanbul, 2012, s. 7; Özgün ERLER BAYIR, “Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar”, Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., Hasret ÇOMAK, Caner SANCAKTAR), Beta, İstanbul, 2013, s. 176-177; Benjamin MILLER, “The Concept of Security: Should it be Redefined?”, Journal of Strategic Studies, Vol. 24, No. 2, 2001, s. 16-17; KARDAŞ, s. 126-127.

⁶² AYDIN, s. 40.

gösterebilmektedir.⁶³ Uluslararası örgütler, hükümet dışı örgütler, çok uluslu ortaklıklar ve bireylerin etkisi, dikkate alınmayacak kadar azdır.⁶⁴

Söz konusu açıklamalar doğrultusunda realizme göre, devletin güvenliği aynı zamanda o devlet ülkesinde yaşayan bireylerin güvenliği anlamına gelmektedir. Bireylerin meydana getirdiği topluluklar, realizmin bütünsel bir yapıda kavramsallaştırdığı devlet ile aynı menfaatlere sahiptir. Bu nedenle devletin güvenliği, bireylerin güvenliklerinin sağlanmasına yönelik faaliyetlerin bir bütünü olarak algılanmaktadır.⁶⁵ Devletin önceliğinin vatandaşlarını korumak olduğunun altını çizen ilgili yaklaşım, uluslararası topluma yönelik bu yönde bir sorumluluğun bulunmadığını belirtmektedir.⁶⁶ Bir başka anlatımla, realizm için esas olan devletin ülkesinin sınırları dâhilinde güvenliğin korunabilmesidir. Dışarıda gerçekleşen tehditler, devleti etkilemediği takdirde, güvenlik kapsamında değerlendirilmez.⁶⁷

Realizm, güvenlik konusunda devleti esas almakta, günümüzde öne sürüldüğü şekilde birey güvenliğini göz ardı etmektedir. Özellikle birey güvenliği ile devletin güvenliğinin eşitlendiği ve uluslararası toplumun bu kapsama dahil edilmediği ilgili yaklaşım, küresel boyutta güncel konu başlıklarından olan kaçak göçmenler ve mülteciler açısından olumsuz sonuçlar vermektedir.⁶⁸

Realizmin, güvenlik kavramını algılayışı, uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğu görüşüne dayanmaktadır. Buna göre uluslararası sistemde, devletlerde olduğu gibi, hukukun üstünlüğü ile adaletin teminini sağlayan ve bireylerin şiddete başvurmalarını engelleyen üstün bir otorite yoktur. Bir başka anlatımla, devletin sınırları içerisinde gerekli oranda güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan söz konusu yapılanma, uluslararası alanda mevcut bulunmamakta; dolayısıyla devletler, ulusal güvenliklerini inşa etme hususunda, kendi olanaklarına dayanmak durumunda kalmaktadırlar.⁶⁹ Bütün bu açıklamalar, uluslararası sistemde kargaşanın

⁶³ Sait YILMAZ, 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, Milenyum Yay., İstanbul, 2007, s. 9.

⁶⁴ ALADAĞ GÖRENTAŞ, s. 44.

⁶⁵ TANRISEVER, s. 109.

⁶⁶ STEANS-PETTIFORD, s. 51.

⁶⁷ KARABULUT, s. 58.

⁶⁸ STEANS-PETTIFORD, s. 68.

⁶⁹ SHEEHAN, s. 8.

hâkim olduğu veya uluslararası hukuka ilişkin kuralların bulunmadığı şeklinde değerlendirilmemelidir. Realizm açısından anarşi terimi ile kast edilen, tüm devletler için güvenliği tesis eden ortak bir süjenin olmamasıdır.⁷⁰ Bir başka ifadeyle realizme göre, uluslararası sistemin anarşik yapısının en önemli sonuçlarından biri, uluslararası alanda hukukun üstünlüğünü sağlayacak bir yapılanmanın kurulamamasıdır. Bu durum, devletlerin kendi güvenliklerini tesis etme konusunda egemenliklerine dayanan yetkilerini, uluslararası bir örgüte devretmeme yönündeki iradelerinden kaynaklanmaktadır.⁷¹ Devletlerin eylemlerini kontrol eden onlardan üstün bir otoritenin bulunmaması, devletleri, diğer devletlerle olan ilişkilerinde yalnız bırakmakta; bu durum ise, egemen eşit devletleri, kendine yardım ilkesi (*self-help*) doğrultusunda hareket etmeye zorlamaktadır.⁷²

Devletlerin içinde bulunduğu uluslararası ortamı ve onun uluslararası güvenliğe yansımaları şekillendiren temel kavramlardan üzerinden durulması gereken sonuncusu olan güç, “*diğerlerinin davranışlarını arzu edilen yönde değiştirme veya etkileme yetkisi*” biçiminde genel anlamda tanımlanabilir.⁷³ Söz konusu kavram, devletlerin sahip olduğu; nüfus, doğal kaynaklar, coğrafi koşullar ve hatta hükümet sistemi gibi unsurların bütününden meydana gelmekte ve devletler arasındaki uyuşmazlıkların çözümündeki rolü ile uluslararası güvenliğin tesisine katkıda bulunmaktadır.⁷⁴

Devletin temel amacının vatandaşlarını iç ve dış tehditlere karşı korumak olduğunu ileri süren realizmin bu yaklaşımı doğrultusunda güç kavramı, askeri güç boyutunda değerlendirilmektedir. Gücü oluşturan unsurlar, çoğunlukla devletlerin askeri gücünün tespitinde gündeme gelmekte; bir başka anlatımla realizmde güçten bahsedildiğinde, askeri güç anlaşılmaktadır.⁷⁵ Bahsi geçen yaklaşım, aynı zamanda güvenlik kavramının kapsamını da belirlemektedir. Buna göre, devletin karşı karşıya olduğu

---

⁷⁰ MILLER, s. 15.

⁷¹ STEANS-PETTIFORD, s. 49-50.

⁷² ALADAĞ GÖRENTAŞ, s. 44, 48.

⁷³ AYDIN, s. 38, dn. 13.

⁷⁴ Charles L. GLASER, “Realism”, *Contemporary Security Studies*, (Ed., Alan COLLINS), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 16-17; STEANS-PETTIFORD, s. 58.

⁷⁵ SHEEHAN, s. 11-12.

durumlar askeri güç kullanımını gerektiriyorsa, bir güvenlik sorununun bulunduğu değerlendirilmesi yapılmakta; askeri güce ihtiyaç duyulmayan hallerde ise, konu siyasi boyutta ele alınmaktadır.⁷⁶ Söz konusu yaklaşım, devletlerin karşılaştıkları durumlar arasında; birincil ve ikincil politika (*high-low politics*) şeklinde hiyerarşik bir sınıflandırmaya başvurmalarına sebebiyet vermektedir. Böylelikle, temel kavram olan güç çerçevesinde, askeri güvenlik, birincil politika kapsamına dâhil edilirken; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel hususlar ikincil politikayı meydana getirmektedir.⁷⁷ Bu ayırım ile birlikte, sosyo-ekonomik konular devletlerin egemenliği kapsamında değerlendirilerek, birincil politikayı oluşturan devletlere ilişkin güvenlikten ayrı tutulmaktadır.⁷⁸

Uluslararası güvenliğin sağlanması hususunda gerekli olan; devlet, uluslararası sistemin anarşik yapısı ve güç kavramları üzerinde duran realizm, günümüzde dahi, güvenlik çalışmalarına ilişkin en önemli teori olarak varlığını sürdürmektedir. Realizmin, güvenliğe ilişkin çıkarımlarındaki boşlukları doldurmak veya söz konusu akımın güvenliğe yönelik görüşlerini tamamen reddetmek amacıyla ortaya çıkan birçok düşünce akımının temeli, açıkça veya üstü kapalı olarak, realizme dayanmaktadır.⁷⁹

3. Neorealizm

Soğuk Savaş Dönemi'nde öne çıkan neorealizm akımı, SSCB'nin dağılma süreci ile beraber uluslararası alandaki iki kutuplu rekabetin yokluğunda gelişen Avrupa bütünleşmesinin de etkisiyle, gücünü kaybetmeye başlamıştır. Diğer teorik yaklaşımların yoğun eleştirisi altında kalan ve bu noktadan sonra güvenlik çalışmalarında etkin olması mümkün görülmeyen neorealizm, 11 Eylül terörist saldırılarının gerçekleşmesinin ardından tekrar gündeme gelmiştir.⁸⁰

---

⁷⁶ TANRISEVER, s. 110.

⁷⁷ SANDIKLI-EMEKLİER, s. 7-8; AYDIN, s. 41.

⁷⁸ Peter HOUGH, *Understanding Global Security*, Routledge, London-New York, 2004, s. 3-4.

⁷⁹ GLASER, s. 16; SMITH, s. 19.

⁸⁰ Colin ELMAN, Micheal A. JENSEN, "Realisms", *Security Studies An Introduction*, (Ed., Paul D. WILLIAMS), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 20.

Neorealizme göre güvenlik, devletlerin uluslararası sistem içerisindeki konumlarına göre şekillenmekte; mevcut konumları korumak veya geliştirmek için, savunma içerikli faaliyetler yerine daha etkin eylemlerde bulunmak gerekmektedir. Devletlerin faal nitelikte olduğu bir uluslararası sistemde ise, mutlak güvenlik mümkün değildir; ancak göreceli güvenlikten bahsedilebilir.⁸¹ Neorealizm, devletlerden önce, devletlerin içerisinde bulunduğu uluslararası sistemi mercek altına almıştır. Buna göre devletlerin önceliği, varlıklarını sürdürmek üzerine kuruludur. Buradaki varlığını sürdürmekten kasıt, diğer devletlerin sahip olduklarını elde etmek değil, devlete ait bulunanları korumaktır. Bu da uluslararası sistemi rekabete eğilimli hale getirmektedir. Söz konusu sistemin anarşik yapısı, yani üst otoritenin olmaması nedeniyle devletlerin mevcudiyetlerini devam ettirmek amacıyla tek taraflı uygulamalara başvurmaları, uluslararası sistemin rekabetçi niteliğini açıklamaktadır.⁸²

Devletler, uluslararası sistemin bahsi geçen özelliği nedeniyle; ancak varlıklarını sürdürebilecek kadar güvenliği sağladıktan sonra, kaynaklarını başka amaçlar için kullanabilirler. Güvenlik için devletlerin rekabet halinde bulunduğu bu ortamda, rekabetten olumsuz etkilenen güvenlik içinde olmayan devletler de yer almaktadır. Bir başka ifadeyle, taraflardan birinin kazancı diğerinin kaybı anlamına gelebilmektedir. Neorealizm açısından bu durum, güvenliğin sıfır toplamlı bir model (*zero-sum game*) olmasından kaynaklanmaktadır. Kendi güvenliklerini sağlayamayan devletlerin yol açtığı güvensizlik durumunun yanı sıra, devletlerin güvenliklerini artırıcı faaliyetlerinin *güvenlik ikilemine* sebebiyet verme ihtimali, neorealizmin güvenlik anlayışının eleştiriye açık bir yönünü oluşturmaktadır.⁸³

Neorealizme göre, devletin güvenliğinin sahip olduğu kaynakların en üst düzeye çıkarılması ile sağlanacağına ilişkin yaklaşım, güvenlik ikilemine yol açmaktadır. Tüm devletler için mümkün olmayan söz konusu sürecin uygulandığı durumlarda, bir devletin güvenliğinin sağlanması diğer devletlerin güvenlikleri pahasına gerçekleşmektedir. Bir başka anlatımla, güvenliğini oluşturmayı amaçlayan devletin tek taraflı eylemleri, birçok

---

⁸¹ TANRISEVER, s. 115.

⁸² GLASER, s. 20.

⁸³ Ahmet Emin DAĞ, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü, Anka Yay., İstanbul, 2005, s. 221-222; TANRISEVER, s. 117.

durumda başka devletlerin güvenliklerini tehdit etmektedir.⁸⁴ Güvenlik için geliştirilmeye çalışılan kaynakların temelini askeri gücün meydana getirmesi, güvenlik ikilemi kavramına kaçınılması zor bir nitelik kazandırmaktadır. Bunun nedeni, güvenlik için esas konumda bulunan askeri gücün, her ne amaçla edinilirse edinilsin, diğer devletler bakımından tehdit unsuru oluşturmamasıdır.⁸⁵

Neorealizm açısından, güvenlik ikilemi kavramının esas teşkil eden çıkış noktası, uluslararası sistemin anarşik yapısıdır.⁸⁶ Ancak, söz konusu iki kavramın karşılıklı biçimde birbirlerini etkiledikleri ve temellerinin, Hobbes'un *toplum sözleşmesi* kuramında bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır. Buna göre, insanlar arasında sürekli bir mücadelenin bulunduğu doğa durumundan medeni topluma geçilmesi; ancak egemen devletin (*Leviathan*) kurulması ile olanaklı hale gelir. Toplum sözleşmesi ile gerçekleştirilen bu dönüşüm ile bireylerin, mutlak otorite ve gücü elinde bulunduran devlet yapılanmasının altında, kendilerinin ve diğerlerinin güvenliğini sağlaması,⁸⁷ önemli bir sorunu beraberinde getirmektedir. Medeni toplumun temel unsurlarından barışçıl yaşam, sadece devlet içerisinde söz konusu olabilmekte, devlet ötesinde veya devletler arasında varlığını sürdürememektedir. Bir başka anlatımla, güvenlik ihtiyacı nedeniyle bireylerin egemen devlet aracılığıyla doğa durumundan medeni

---

⁸⁴ HOUGH, s. 4.

⁸⁵ SHEEHAN, s. 8; Neorealizme göre, devletlerin güvenliklerini artırmaya yönelik savunma amaçlı faaliyetleri, güvenlik ikilemi kapsamında, diğer devletler tarafından muhtemel tehdit niteliğinde algılanmaktadır. KARDAŞ, s. 129-130; Güvenlik ikileminin eleştirildiği temel nokta, devletlerce tehdit biçiminde değerlendirilen diğer devletlerin eylemlerine son verilememesinin, söz konusu kavramın uluslararası sisteme karşı etkilerini sürekli kılması ve bunun da son aşamada güvensiz bir ortam yaratmasıdır. ERLER BAYIR, s. 178; Eleştirilerin üzerinde yoğunlaştığı diğer bir husus, güvenlik ikilemi kavramının devleti merkeze alan yapısıdır. Adı geçen kavram açısından temel süje olarak belirlenen devlet, tek, bütüncül ve rasyonel şekilde çıkarları doğrultusunda hareket eden bir biçimde betimlenmiş; devletlerin karar alma süreçlerindeki çeşitlilik ve farklılıklar göz önünde bulundurulmamıştır. Ali BİLGİÇ, “Güvenlik İkilemi”ni Yeniden Düşünmek: Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 8, S. 29, 2011, s. 125.

⁸⁶ MILLER, s. 16.

⁸⁷ Doğa durumundaki tehditler, düzenin sağlanması için egemen bir gücün varlığını gerektirir. Bu nedenle, egemen devletin en temel görevi, güvenliği tesis etmektir. ELMAS, s. 31; Hobbes'a göre, güvenliğin sağlanması hususunda kastedilen tehditler, egemen devletin bünyesinde gündeme gelen iç tehditlerdir. Söz konusu yaklaşımdan yola çıkan realizm ve neorealizm ise, diğer devletlerden kaynaklanan askeri nitelikteki tehditleri esas almaktadır. SHEEHAN, s. 15.

topluma geçiş yapması; devletlerin uluslararası alanda egemenliklerini, güvenlik için dahi olsa, devretmekte isteksiz olmaları nedeniyle, bu kez devletler arasında bir doğa durumu yaratmaktadır. Böylelikle, devletin kurulması ile sağlanan birey güvenliği, uluslararası alanda güvensiz bir ortama neden olarak, güvenlik ikileminin ve uluslararası sistemin anarşik yapısının yerleşmesine sebebiyet vermektedir.⁸⁸

Güvenlik ikilemini biçimlendiren uluslararası sistemin anarşik yapısı, devletlerin birbirlerinin şu andaki ve gelecekteki maksatlarından kuşku duymalarına ve karşılıklı tehdit nitelendirmesi yapılmasına neden olmaktadır. Böylece, güvenlik ikileminin şekillendirdiği uluslararası alanın etkilerinden kaçınmak isteyen devletler, anarşik yapının sonucu olan kendine yardım doğrultusundaki tek taraflı eylemleri aracılığıyla askeri olanaklarını artırmakta; ancak bu durum, söz konusu eylemlerde bulunan devlet dâhil olmak üzere, güvenlik ikilemi tarafı devletlerin güvenliğini azaltmaktadır. Sonuç olarak, devletler arasında yaşanan çatışmalar nedeniyle uluslararası güvenlik ortadan kalkmaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus, güvenlik ikileminin, neorealizm tarafından uluslararası alandaki çatışmaların tek nedeni biçiminde değerlendirilmemesidir.⁸⁹

Uluslararası sistemin rekabetçi özelliğinin ağır basmasını bir başka nedeni, devletlerarası dayanışmanın zayıflığıdır. Devletlerarası ilişkilerde devletlerin gerçek niyetlerinin belirsizliği dayanışma kavramının uluslararası alanda yerleşmesini engellemektedir. Bunun yanında, dayanışmanın önündeki tek engel, devletlerin gerçek niyetlerinin belirsizliği değildir. Devletlerin niyetleri belirli olsa dahi, herhangi bir iş birliğinin varlığı durumunda, ön plana çıkan devletin kendisinin de bu dayanışmadan elde edeceği *mutlak kazanç (absolute gains)* değil, diğer devletin söz konusu dayanışma sonucu sahip olacağı *göreceli kazançtır (relative gains)*. Bunun nedeni, iş birliğinin ardından rakip devlete ait göreceli kazançların, ilerleyen dönemlerde karşıt devlet aleyhine kullanılabilme ihtimalidir.⁹⁰ Dolayısıyla devletler, güvenliklerini sağlamak için, uluslararası iş birliği yerine, kendi kaynaklarına dayanmak durumundadırlar.⁹¹

⁸⁸ JACKSON-SORENSEN, s. 64-65.

⁸⁹ Shiping TANG, "The Security Dilemma: A Conceptual Analysis", Security Studies, Vol. 18, No. 3, 2009, s. 591-592, 594-595.

⁹⁰ GLASER, s. 21.

⁹¹ KARABULUT, s. 62.

Uluslararası sistemin süjelerini belirlerken devlet dışı süjeleri de göz önüne alan ve uluslararası güvenliğin sağlanmasında özellikle uluslararası örgütlerin etkisine vurgu yapan idealizmin bu yaklaşımına karşı neorealizm, devletlerin göreceli kazançlarını önde tutmaları ile uluslararası örgütlerin idealizmin kendileri için öngördüğü görevi yerine getirmelerinin imkânsız olduğunu ileri sürmektedir. Neorealizm tarafından söz konusu durumun mümkün bulunduğu tek olasılık, devletlerin güvenliğin sağlanması hususunda müşterek menfaatlerinin ağırlık kazanmasıdır. Aksi takdirde, uluslararası sistemin rekabetçi yapısının gerektirdiği devletlerin tek taraflı eylemleri yaygınlık kazanacak ve güvenlik için uluslararası örgütlerin sınırlı katkısı da gündeme gelebilecektir.⁹²

Göreceli kazanç kavramını ön plana çıkaran neorealizme karşı yapılan eleştirilerde, mutlak kazancın esas alındığı bir uluslararası sistemde iş birliği ve uzlaşma yollarının her zaman açık olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre, bireyler arasındaki çatışmayı dengelemekten çok, dayanışmayı hâkim kılmaya odaklanan devlet, aynı tutumu uluslararası sistemde de sergileyerek, devletler arasında mutlak kazanç ve ortak çıkarları gündeme getirmelidir. Böylelikle, devletlerin karşılıklı kazanımlarının mevcudiyeti, güvenliğin *pozitif toplamı bir model* haline dönüşme ihtimalini her zaman için artırmaktadır.⁹³

Neorealizm, realizmin uluslararası sistemi açıklamada başvurduğu insan doğası ve etik değerler kavramlarını kullanmak yerine, sistem içerisindeki etmenleri temel alan yapısal bir teori oluşturmayı amaçlamaktadır.⁹⁴ Değişmez nitelikte olduğu kabul edilen insan doğası kavramının, uluslararası sistemin çeşitliliğini açıklamada yetersiz kalacağını ileri süren neorealizm, uluslararası güvenlik için esas özellikte bulunan güvenlik ikilemi kavramının, uluslararası sisteminin yapısı ve onun devletleri gerçekleştirmek zorunda bıraktığı eylemler ile izah edilebileceğini belirtmektedir.⁹⁵

---

⁹² JACKSON-SORENSEN, s. 116.

⁹³ Hakan Övünç ONGUR, “Uluslararası İlişkilerde Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve “Anarşi”nin Yapı-Sökümü”, Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., Hasret ÇOMAK, Caner SANCAKTAR), Beta, İstanbul, 2013, s. 540; ARIBOĞAN, s. 265-266.

⁹⁴ ALADAĞ GÖRENTAŞ, s. 47, 50.

⁹⁵ SHEEHAN, s. 17.

Realizmde olduğu gibi, uluslararası sistemin açıklanmasında temel süje olarak devleti alan neorealizm, söz konusu kavramın özellikleri yönünden realizmden ayrılmakta; devletlerin, yönetim biçimleri ve ideolojileri bakımından birbirlerinden farklı olduklarını kabul etmesine rağmen, uluslararası alandaki işlevleri açısından aynı yapıya sahip bulduklarını ileri sürmektedir.⁹⁶ Kendine yardım ilkesi doğrultusunda şekillenen uluslararası sistemin etkisiyle gündeme gelen bu durum devletleri, güvenliğin sağlanması hususunda tek başına hareket etmeye zorlamaktadır.⁹⁷

Uluslararası sistemi yapısal açıdan ele alan bilimsel bir yaklaşım olma iddiasındaki neorealizm, *süje temelli* olarak değerlendirdiği realizmin aksine, söz konusu sistemin süjelerinden çok, sistemin kendisinin üzerinde durmuştur. Uluslararası sistemin yapısının, süjeleri belirli şekillerde hareket etmeye zorladığını ifade eden yaklaşımda, süjeler nispeten ikinci plandadır.⁹⁸

Devletlerin temel amaçlarının güvenliklerini sağlamak olduğunu ileri süren neorealizme göre, uluslararası sistemin anarşik yapısı, onları uluslararası alanda genel bir güvenlik oluşumu yönünde faaliyet göstermekten alıkoymaktadır.⁹⁹ Uzun dönemde, devletlerin rekabet içerisinde bulunmadığı bir ortamın gerçekleşmesinin mümkün görülmediği söz konusu görüş, uluslararası güvenliğin tesisinde, devletler arasında kurumsallaşmış iş birliğinin muhtemel olduğunu ve böylelikle güvenlik ikileminin ortadan kaldırılabileceğinin altını çizen, Soğuk Savaş sonrasındaki güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımlar tarafından yoğun şekilde eleştirilmiştir.¹⁰⁰ Bir başka anlatımla, güvenlik çalışmaları bakımından temel yaklaşımlardan olan neorealizm, tıpkı realizm gibi, kendisinden sonraki güvenlik anlayışlarının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir.

---

⁹⁶ ARIBOĞAN, s. 246.

⁹⁷ SHEEHAN, s. 17.

⁹⁸ JACKSON-SORENSEN, s. 73-74; STEANS-PETTIFORD, s. 55.

⁹⁹ DEDEOĞLU, 2008, s. 57.

¹⁰⁰ BAYLIS, s. 72, 78.

C. Güvenlik Kavramına Yönelik Güncel Yaklaşımlar

1. Genel Olarak

Güvenlik çalışmalarında devleti merkeze alan ve ona yönelik dışarıdan gelen tehditlere ilişkin, güvenliğin sağlanması hususu üzerinde duran geleneksel güvenlik anlayışına karşı ortaya çıkan güncel yaklaşımlar, ilk olarak II. Dünya Savaşı'nın sonrasında çatışmaların çoğunluğunun üçüncü dünya devletlerinin bünyesinde görünürlük kazanması ile gündeme gelmiştir.¹⁰¹ Takip eden Soğuk Savaş Dönemi'nde güvenlik, askeri konularla sınırlı biçimde ele alınmış; bu nedenle bilimsel anlamda gerektiğinden daha az ilgi görmüş ve teknik bir kavram olamamıştır.¹⁰² Soğuk Savaş'ın ardından değişen şartlar sonucundaki istikrarsızlıklar, güvenlik çalışmaları için önde gelen araştırma konularını meydana getirmiştir.¹⁰³ Devamındaki süreçte, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terörist saldırıların sonrasında, güncel yaklaşımların gerekliliği konusundaki kuşku, ABD'nin 2003 yılındaki Irak müdahalesini takiben söz konusu yaklaşımların yeniden önem kazanması ile etkisini yitirmiştir.¹⁰⁴

Sadece ulusal düzeyde olmak üzere, askeri tehditlerin merkezi konumda yer aldığı yetersiz bir güvenlik anlayışının hâkimiyetinde geçen Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile beraber güvenlik kavramı, daha önce hiç olmadığı kadar tartışmaya açılmıştır. Ekonomi, sağlık ve çevre gibi alanların güvenlik çalışmalarının kapsamına dâhil edilmesinin yanında güvenlik; şiddet, risk ve korku gibi unsurları içerecek şekilde yatay düzlemde genişlemiştir. Böylelikle, uluslararası güvenliğe yönelik güncel tehditlerin, sonuçları üzerinden değil, nedenleri doğrultusunda analiz edilmesi de bir zorunluluk haline gelmiştir.¹⁰⁵ Bununla birlikte, 17. yy'dan bu yana etkinliğini sürdüren güvenliğin ulus düzeyinde ele alınması yaklaşımı, Soğuk Savaş'ın şiddetini

¹⁰¹ Çoğunlukla, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile karşılaşılan bir kavram olduğu düşünülen iç çatışma, yukarıda da ifade edildiği gibi, II. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası alanda gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın sonrasında nitelik değiştirmeye başlayan iç çatışmalar, özellikle eski Yugoslavya, Ruanda ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde görüldüğü biçimiyle, silahlı çatışma şeklinde değil, bir *kıyım* olarak gerçekleşmiştir. BOOTH, 2012, s. 378-379.

¹⁰² BALDWIN, s. 10-11.

¹⁰³ Ersel AYDINLI, "Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar", Avrasya Dosyası, C. 9, S. 2, 2003, s. 43.

¹⁰⁴ BİLGİN, 2010, s. 75.

¹⁰⁵ ELMAS, s. 63; SMITH, s. 2; BİRDİŞLİ, s. 23.

artırdığı 1970'den itibaren yerini, uluslararası güvenlik kavramına bırakmıştır.¹⁰⁶ Bir başka anlatımla, sadece askeri tehditlerin çalışma konusu yapıldığı Soğuk Savaş Dönemi, söz konusu dar kapsamlı özelliğine karşın, güvenliğin uluslararası alanda değerlendirilmeye başlanması ile adı geçen kavrama önemli bir katkıda bulunmuştur.

Güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımların ortaya çıkmasındaki esas neden, vatandaşlarının güvenliğini sağlaması doğrultusunda başvuru devletinin, zamanla güvenliğinin tesis edilmesi gereken temel süje durumuna gelmesidir.¹⁰⁷ Bu bakış açısı ile birey, devlete ait insan topluluğunun mensubu olmasından dolayı güvenliğin konusunu meydana getirmektedir.¹⁰⁸ Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile beraber; karşılıklı bağımlılığın artması, egemenliğin daha fazla sınırlanması, iletişimdeki gelişmeler, çevresel bozulma, nüfus artışı, ekonominin uluslararasılaşması, teknolojiye yenilikler, modern silahların yayılması ve devlet dışındaki sükülerin etkinliklerini fazlalaştırması gibi uluslararası alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır.¹⁰⁹ Bunun sonucunda, güvenlik bakımından devletin merkezdeki konumunu korumasının yanında; birey, topluluklar, kültürel alt kimlikler, cinsiyet ve yaş grupları söz konusu kavram için birer değişken haline gelmiştir.¹¹⁰

Tehdit, güvenliğe yönelik güncel yaklaşımların ortaya çıkmasında etkisi bulunan diğer bir kavramdır. Soğuk Savaş'ın ardından askeri tehditlerin varlığı, her zamanki gibi, ön planda bulunan yerini korumuş; ancak bunlar, hiçbir zaman devletler ile bireylerin güvenliğine yönelik tek tehdit türü olmamıştır.¹¹¹ Silahlanma, çevre kirliliği, az gelişmişlik, terörizm,¹¹²

---

¹⁰⁶ SHEEHAN, s. 2.

¹⁰⁷ Pınar BİLGİN, "Individual and Societal Dimensions of Security", *International Studies Review*, Vol. 5, No. 2, 2003, s. 203.

¹⁰⁸ ERLER BAYIR, s. 174.

¹⁰⁹ BOOTH, 2003, s. 53.

¹¹⁰ DEDEOĞLU, 2008, s. 40.

¹¹¹ HOUGH, s. 7.

¹¹² Uluslararası güvenliğe yönelik güncel tehditler arasında yer alan terörizm, meydana gelen ölüm ve yaralanmalar esas alınarak yapılan değerlendirmelerde, uzun bir süre için, düşük yoğunlukta bir tehdit olarak algılanmıştır. Savaş ve iç çatışmalar ile yapılan karşılaştırmaya dayanan söz konusu yaklaşıma göre, eylemin meydana geldiği alanın sınırlı olması, terörizmi aynı zamanda dar kapsamlı bir tehdit yapmaktadır. Terörizme yönelik tüm bu yorumlar, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen terörist saldırılar ile geçerliliğini

organize suçlar, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, değerli ve biyolojik madde kaçakçılığı, nüfus hareketleri, kara paranın aklanması, salgın hastalıklar ve uluslararası borç krizi gibi birçok unsur, güvenlik kavramının kapsamını genişletmiştir.¹¹³

Güncel tehdit türleri, uluslararası alanda yaygın bir biçimde yer almaları ve gerçekleşme ihtimallerindeki yüksek oran ile gündeme gelmekte; kapsam ve yoğunluklarındaki çeşitlilik, değerlendirilmelerini güçleştirmektedir. Özellikle hedef aldıkları süljelerin, devletlerden ziyade topluluklar ve bireyler olarak değişim göstermesi, uluslararası güvenliğin sağlanmasının önündeki en önemli engellerden birisini meydana getirmektedir.¹¹⁴ Söz konusu tehditlerin küreselleşme ile beraber etki alanlarını genişletmesine rağmen; bunlarla mücadelede etkin yöntemlerin uygulanamaması ve ilgili durumun yarattığı belirsizlikler, günümüzde uluslararası toplumu meşgul eden hususların başında gelmektedir.¹¹⁵

*“Sermaye, mal ve emeğin dünyanın herhangi bir yerine kolayca transfer edilebilmesi anlamını taşıdığı kadar, kültürlerin, geleneklerin, inanç sistemlerinin ve alışkanlıkların coğrafi sınır tanımaksızın yaygınlaşması”*¹¹⁶ şeklinde tanımlanabilen küreselleşme, güvenlik çalışmaları açısından genellikle güncel tehditlerin nedenlerinden biri olarak görülmüştür.¹¹⁷ Bu niteliğinin yanı sıra, ortak değerlerin geliştirilmesi ve devlet dışındaki

---

yitirmiş ve terörizm, uluslararası güvenliğe yönelik güncel tehditler arasında önemli bir yer edinmiştir. KRAHMANN, s. 5.

¹¹³ DEDEOĞLU, 2008, s. 38.

¹¹⁴ KRAHMANN, s. 7.

¹¹⁵ ELMAS, s. 68.

¹¹⁶ ARIBOĞAN, s. 306.

¹¹⁷ Küreselleşmenin, güvenliğe yönelik geniş ölçüdeki etkisinin üzerinde en fazla yoğunlaştığı kavram, süljeleri ve kapsamı açısından, *tehdit* olmuştur. Tehdit unsuru olarak devletlerin yanına, devlet dışı birimlerin ve bireylerin eklenmesine sebebiyet veren küreselleşme özellikle; milis güçlerin, mezhep kökenli yapılanmaların, organize suç örgütü mensuplarının ve teröristlerin güvenliği ortadan kaldıran eylemlerde bulunmalarına imkân veren bir ortam yaratmıştır. Dikkat edilmesi gereken husus, bahsi geçen eylemlerin hedeflerini, devletlerin olduğu kadar, bireylerin de meydana getirmesidir. Victor D. CHA, “Globalization and the Study of International Security”, Journal of Peace Research, Vol. 37, No. 3, 2000, s. 393-394; Kapsam açısından ise, küreselleşme ile gündeme gelen güncel tehditler; uluslararası terörizm, organize suç, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, uyuşturucu madde ticareti, kitle imha silahları, küresel salgın hastalıklar, etnik/dinsel çatışmalar ve çevresel bozulma şeklinde genel hatlarıyla sınıflandırılabilir. Giray Saynur BOZKURT, “Küreselleşmenin Güvenlik Boyutu”, Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, (Ed. İdris BAL), Lalezar Kitabevi, Ankara, 2008, s. 500-501.

süjelerin mevcut uluslararası sistemdeki öneminin artmasındaki katkıları nedeniyle, güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımlar tarafından güvenliğin sağlanmasında etkili bir husus olarak değerlendirilmektedir.¹¹⁸ Uluslararası sistemin süjeleri arasında karşılıklı bağımlılığı ön plana çıkaran söz konusu kavram, bu özelliği ile uzlaşmayı mümkün kılmaktadır. Ancak, unutulmaması gereken, ilgili durumun her zaman mutlak güvenliği sağlamamasıdır. Küreselleşme, aynı zamanda çatışma unsurunu da ihtiva etmektedir.¹¹⁹

Geniş kitlelerin uluslararası sistem içerisinde kendisine yer bulamaması sonucunda bir güvensizlik sarmalı yaratan küreselleşme,¹²⁰ bulaşıcı hastalık gibi görünürde önemsiz tehditlerin veya bireyler gibi uluslararası alanda tesiri az olan süjelerin, uluslararası güvenliğe yönelik orantısız etkilerini gündeme getirmektedir.¹²¹ Terörizm ve organize suç benzeri kavramların, küreselleşme sürecinin başlangıcından önce de var olduğu;¹²² ancak küreselleşme ile beraber etki alanlarını genişlettikleri bilinmektedir.¹²³ Buna göre, küreselleşme, devletlerin tehditlere karşı kendilerini tek taraflı olarak koruma kabiliyetini azaltırken; tehditlerle baş etmek amacıyla iş birliğinde bulunma ihtiyacını artırmaktadır.¹²⁴

Bir başka anlatımla, küreselleşme ile etkinliklerini artıran güncel tehditlere karşı, devletin merkezde bulunduğu geleneksel güvenlik anlayışı

¹¹⁸ TANRISEVER, s. 113; Küreselleşme kavramının güvenliğe yönelik söz konusu etkileri göz önüne alındığında, bazı durumlarda tehditlerde artışa, diğer koşullarda ise azalmaya neden olduğu görülmektedir. AYDINLI, s. 39.

¹¹⁹ DEDEOĞLU, 2004, s. 5-6.

¹²⁰ ARIBOĞAN, s. 307.

¹²¹ Neorealizm tarafından uluslararası düzeye taşınan, devletin temel görevini güvenliğin sağlanması olarak belirleyen Hobbes'un güvenlik anlayışı, küreselleşme ile gündeme gelen güncel tehditlerin uluslararası topluma yönelik muhtemel etkileri doğrultusunda uygulama alanı bularak, yeni bir boyut kazanmıştır. Barry BUZAN, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", (Çev. Burcu YAVUZ), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 122.

¹²² Üzerinde durulan tehdit türleri, 20. yy ile beraber uluslararası alanda etkin olmaya başlamışlardır. Bu nedenle, *yeni* olarak nitelendirmektense, *güncel* teriminin tercih edilmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ancak unutulmaması gereken, yukarıda da açıklandığı üzere, adı geçen tehditlerin küreselleşme ile birlikte öncekinden farklı bir nitelik kazandıklarıdır. KRAHMANN, s. 6.

¹²³ Küreselleşmenin etkisiyle artış gösteren teknoloji ile iletişim alanındaki gelişmeler, terörist ve organize suç örgütlerinin ulus ötesi boyutta örgütlenmelerini kolaylaştırmaktadır. CHA, s. 393-394.

¹²⁴ SMITH, s. 39, 41.

ile tek başına mücadele etmek, günümüz için geçerliliğini kaybetmiştir.¹²⁵ Güvenlik çalışmalarına yönelik söz konusu kavramsal ve teorik etkileri göz önüne alındığında küreselleşmenin, aynı doğrultuda önem taşıyan Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 11 Eylül terörist saldırıları ile beraber değerlendirilmesi gerekmektedir.¹²⁶

Güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımların ortaya çıkmasının tek sebebi, uluslararası alandaki güncel tehdit türleri değildir. Devletlerin egemenlik alanlarına ilişkin hususların uluslararası nitelik kazanması ve dış politika konularının devletlerin siyasal sistemlerinde daha çok gündeme gelmeye başlaması olarak açıklanan küreselleşmenin güvenliğe yönelik çift taraflı etkisi, güncel yaklaşımların yaygınlık kazanmasında bir diğer önemli nedendir. Böylelikle, güvenlik çalışmalarının sınırının, devletlere yönelik askeri nitelikte olmayan tehditleri kapsayacak şekilde genişletilmesi veya daha da ileriye gidilerek, bireyler de dâhil olmak üzere, uluslararası alandaki tüm sükülerin, askeri ve askeri olmayan bütün tehditlere karşı güvenliğinin sağlanması olarak derinleştirilmesi tartışılmaya başlanmıştır.¹²⁷ Bir başka anlatımla, iç ve dış güvenlik arasındaki ayrım büyük ölçüde ortadan kalkmış, devlet güvenliği ile toplum ve birey güvenliği neredeyse eş anlamlı duruma gelmiştir.¹²⁸ Küreselleşmenin söz konusu etkisi hakkında verilebilecek en önemli örnek, yerel anlamda tehdit olarak algılanan kavramların uluslararasılaşması sonucunda, güvenliğin sağlanmasına yönelik uluslararası ve yerel uygulamaların arasındaki sınırın belirsizleşmesidir. Böylece, daha önce devletlerin iç hukuk sistemlerinin konusunu oluşturan tehdit türlerinin yanı sıra, bunlara karşı başvuru kurumları da uluslararası alanda kullanılabilir duruma gelmiştir.¹²⁹

---

¹²⁵ SHEEHAN, s. 17.

¹²⁶ Ole WAEWER, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", (Çev. Birgül DEMİRTAŞ COŞKUN), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 176.

¹²⁷ HOUGH, s. 2.

¹²⁸ DEDEOĞLU, 2004, s. 7.

¹²⁹ SMITH, s. 37; 15 Haziran - 17 Temmuz 1998 tarihleri arasında gerçekleştirilen Roma Diplomatik Konferansı'nda kabul edilen Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün, 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe girmesi ile kurulan UCM; soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu bakımından ceza yargılamasının uluslararası boyuttaki yansımaları olarak, güncel tehditlere karşı başvuru kurumlarının uluslararası alanda kullanılmaya başlanmasına yönelik önemli bir örnektir. UCM ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Arzu ALİBABA, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu", AÜHFD, C. 49, S. 1-4, 2000, s. 181-207; Uğur BAYILLIOĞLU, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye",

Küreselleşmenin, güvenliğe yönelik etkileri özetlenirse, öncelikle, güncel tehditler karşısında devletlerin, bireyler, toplumlar ve ulus ötesi sükeler ile iş birliği içerisinde bulunmalarının zorunluluğu gündeme gelmektedir. Bu karşılıklı etkileşim ile beraber, söz konusu tehditlerin ortadan kaldırılması hususunda yeni mücadele yöntemlerinin geliştirilmesiyle, ulusal ve uluslararası alanların birbirlerinin içerisine geçtiği durumlar artış göstermektedir.¹³⁰ Son noktada küreselleşmenin, güvenlik kavramındaki dönüşümü tek başına başlatan bir unsur değil; hızlandıran bir olgu biçiminde değerlendirilmesi daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.¹³¹

2. İnşacı Görüş

İNşacı görüş, ortaya çıktığı 1980'li yıllardan itibaren, güvenlik çalışmalarına yönelik önde gelen teorik yaklaşımlardan biri olmuştur. Özellikle sosyoloji gibi benzer bilim alanlarına ilişkin kavramlardan yararlanan söz konusu görüş, sosyal açıdan dünyanın, sükeler arasındaki etkileşim sonucunda meydana geldiğini ileri sürmektedir. Buna göre, uluslararası sükeler ile kuruluşlar, kimlik ve norm gibi temel kavramlar, uluslararası alandaki karşılıklı etkileşim ile gündeme gelmektedir. Böylece, devletin askeri gücünün en üst düzeye taşınmasını güvenlik için ön şart sayan realizmin ve devletler arasında iş birliğini imkânsız kılan göreceli kazanç kavramını ön plana çıkaran neorealizmin öngördüğü rekabetçi uluslararası sistem dışında da bir seçeneğin mevcudiyetini ortaya konmuştur. İnşacı görüşün ilgili özellikleri göz önüne alındığında, sadece uluslararası ilişkilere ilişkin bir yaklaşımın ötesinde, güvenlik kavramını da içeren daha geniş bir sosyal teori olduğu anlaşılmaktadır.¹³²

İNşacı görüş, ortaya çıkışından itibaren, *kimlik* kavramı üzerinde durmuş ve dünyanın sosyal açıdan anlaşılması gerektiğini savunmuştur. Bir başka anlatımla, uluslararası sükelerin eylemlerini ele alırken, içindeki buldukları uluslararası sistemin kendileri tarafından yaratıldığı ve kendilerini etkilediği

---

AÜHFD, C. 56, S. 1, 2007, s. 51-121; Ülku HALATÇI, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisini Kullanabilmesinin Önkoşulları", UHP-Uluslararası Ceza Mahkemesi Özel Sayısı, C. 1, S. 3, 2005, s. 57-76.

¹³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. CHA, s. 391-403.

¹³¹ KARABULUT, s. 111.

¹³² Matt MCDONALD, "Constructivisms", Security Studies An Introduction, (Ed., Paul D. WILLIAMS), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 63-64; HOUGH, s. 6.

tezini ileri sürmüştür.¹³³ Bu görüşün üç temel özelliği mevcuttur. Öncelikle diğer görüşlerin aksine, maddi faktörlerin yerine teorinin üzerinde durulmasının altı çizilmektedir. Devlet ve anarşik özellikteki uluslararası sistemi ele alan diğer yaklaşımların yanında inşacı görüşte, teoriler merkezde ve ayrıcalıklı bir konumdadır. İkinci önemli özellik kimlik kavramına ilişkindir. İnşacı görüşe göre kimlik, uluslararası sistemin süjelerinin menfaatlerini ve bunları elde etmeye çalışırken gerçekleştirdikleri eylemleri açıklamakta kullanılmaktadır. Tüm devletleri güç ekseninde, birbirinin aynı olarak değerlendiren yaklaşımların aksine, karşılıklı etkileşim ile meydana gelen kimlik kavramının yardımıyla devletlerin menfaatleri ve buna yönelik eylemleri anlaşılabilir hale getirilmeye çalışılmaktadır.¹³⁴ Üçüncü temel özellik ise, uluslararası sistemin süje ve konularına ilişkindir. Buna göre, uluslararası sistemin sahip olduğu yapı ile süjeleri etkilemesinin yanında, süjelerin de uluslararası sistemi şekillendirmesi mümkündür. Uluslararası sistemin anarşik yapısı, aynı zamanda devletlerin bu yöndeki kabulü ve eylemlerinden kaynaklanmaktadır. Bir başka anlatımla, devletlerin anarşik bir sistemde yer almaları, aslında sistemin anarşik olduğuna ilişkin görüşlerine dayanmaktadır. Devletlerin söz konusu görüşleri ve bu doğrultudaki eylemleri, anarşik yapıdaki uluslararası sistemi yaratmaktadır.¹³⁵

¹³³ Uluslararası sistemi yapısal açıdan ele alan ve söz konusu sistemin süjeleri belirli şekillerde hareket etmeye zorladığını ileri süren neorealizmin aksine inşacı görüş, hem söz konusu sistemi hem de süjeleri birlikte değerlendirmekte ve karşılıklı etkileşim ile şekillendikleri görüşünün üzerine güvenlik anlayışını kurmaktadır. STEANS-PETTIFORD, s. 189.

¹³⁴ İnşacı görüş, karşılıklı etkileşim ile biçimlenen uluslararası sistemin yanı sıra, devleti de araştırma konusu yapmaktadır. Realizmde devletin iç unsurlarının göz ardı edildiğini ileri süren adı geçen görüş, bu nedenle iç ve dış faktörlerin birlikte ele alınmasının gerekliliğinin altını çizerken; ilgili anlayışı, devletlerin uluslararası alana yönelik eylemlerinin, dış etkenlerden ziyade iç unsurlar tarafından biçimlendirildiği yönündeki yaklaşıma dayandırmaktadır. Alexander WENDT, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, (Çev., Helin SARI ERTEM, Suna Gülfer IHLAMUR ÖNER), Küre Yay., İstanbul, 2012, s. 16; SANDIKLI-EMEKLİER, s. 39; UZER, s. 68; Söz konusu görüş tarafından, “*örgütlü şiddetin meşru kullanım tekeli elinde bulunduran siyasi otorite*” olarak tanımlanan devlet, bu özelliği doğrultusunda uluslararası sistemin halen merkezinde yer almaktadır. Ancak bahsi geçen durum, devlet dışındaki süjelerin inceleme konusu haricinde bırakılmasını gerektirmez. Sonuç olarak, güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımların teorik altyapılarına devleti dâhil etmemeleri, neorealizm bakış açısının günümüzde dahi egemenliğini sürdürmesine sebebiyet verecektir. WENDT, 2012, s. 24-26.

¹³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Alexander WENDT, “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 10, S. 39, 2013.

Kimlik, devletlerin yapısını, tercihlerini, ilgi alanlarını ve tüm bunların faaliyetlerini ne yönde etkilediğini açıklamakta kullanılan, inşacı görüşün en temel kavramıdır. Neorealizme göre, devletler birbirleri ile aynı yapıya sahip, anarşik uluslararası sistemde güvenliklerini sağlamaya çalışan süjelerdir. İdealist görüş, temel olarak bu yaklaşımı kabul etse de güvenliğe ulaşmanın yolunun iş birliği olduğunu ileri sürmektedir. İnşacı teori ise, devletlerin birbirleri ile etkileşimi sonucunda biçimlenen kimlik kavramı ile güvenliğin şekillendiğinin altını çizmektedir.¹³⁶ Devletler, diğer devletler ile kurdukları ilişkilerdeki kimlikleri aracılığıyla söz konusu ilişkinin barışçıl veya ihtilafli olmasını belirlemektedir.¹³⁷ Bir başka anlatımla devletlerin, uluslararası sistem veya birbirleri ile karşılıklı etkileşimi ele alınırken, sahip oldukları kimlik özellikleri ile eylemleri arasında sıkı bir bağın bulunduğu göz ardı edilmemelidir.¹³⁸ Söz konusu bağ, kimlik ve güvenlik arasında da bulunmakta, devletlerin güvenlik kavramına yaklaşımlarının, kimlik niteliklerinden bağımsız biçimde şekillenemeyeceği ileri sürülmektedir.¹³⁹ Buna göre devletlere ait kimlikler, sosyal, tüzel ve kolektif kimlik olarak üçe ayrılmaktadır.¹⁴⁰ Sosyal kimlik, uluslararası toplumun devlete yüklediği statüyü ifade etmekte; tüzel kimlik ise, devletin içindeki insani, ideolojik ve kültürel unsurlar tarafından biçimlenmektedir. Son noktada devletlerin, diğer devletlerin refahını, kendi refahının bir parçası gibi gördüğü kimlik türü olan, kolektif kimlik yer almaktadır.¹⁴¹ Devletlerin kolektif kimliğe sahip olduğu bir uluslararası sistemde, uyuşmazlıkların çözümünde hukukun üstünlüğü ilkesi uygulama alanı bulurken, herhangi bir tehdidin varlığında ise, kolektif güvenlik kapsamındaki önlemler ile güvenlik tesis

¹³⁶ Uluslararası güvenliğin sağlanmasında kimlik kavramının önemini altını çizen inşacı görüşe göre, devletlerin kimlikleri sadece diğer devletlerle olan karşılıklı etkileşimleri ile değil; aynı zamanda uluslararası sistemin tesiri aracılığıyla da yapılmaktadır. Id., s. 38.

¹³⁷ Christine AGIUS, "Social Constructivism", *Contemporary Security Studies*, (Ed., Alan COLLINS), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 53-54.

¹³⁸ Helin SARI ERTEM, "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği"', *Güvenlik Stratejileri*, Y. 8, S. 16, 2012, s. 181.

¹³⁹ Id., s. 221.

¹⁴⁰ Genel hatları aynı olmakla birlikte, inşacı görüş bünyesinde kimlik çeşitlerinin farklı sınıflandırılmaları da kullanılmaktadır. Bunun en yaygın örneği; kurumsal, tip, rol ve kolektif kimlik biçiminde ele alınmaktadır. WENDT, 2012, s. 280.

¹⁴¹ SARI ERTEM, s. 200; Kimlikler, devletlerin onlara bağlılık derecesine göre hiyerarşik biçimde sıralanabilir; ancak söz konusu kimliklere yönelen tehditlerin nitelikleri, ilgili hiyerarşide değişiklik meydana getirebilmektedir. WENDT, 2012, s. 287.

edilmektedir.¹⁴² Uluslararası güvenliğin sağlanması hususunda inşacı görüş için temel önemdeki kolektif kimlik kavramına, özellikle realizm ve neorealizm tarafından eleştirilerde bulunmaktadır. Buna göre, devletler sadece kendi menfaatleri uyarınca hareket ederler. Devletlerin güvenliklerine yönelik doğrudan bir tehdit olmadan, uluslararası normlar kapsamında birbirlerini yardımda bulunmaları mümkün değildir. İnşacı görüş ise, günümüzde devletlerin çoğunluğunun kendilerini *devletler toplumunun* bir üyesi biçiminde gördüğünü ve eylemlerini şekillendiren ilgili normları içselleştirdiklerini ileri sürmekte; ancak bunun söz konusu eylemlerin tamamen devletlerin çıkarlarından bağımsız olduğu anlamına gelmediğinin altını çizmektedir.¹⁴³

İNşacı görüşün güvenlik yaklaşımı için önemli olan bir diğer kavram *kültürdür*. Kültür, ortak deneyim ve eylemlere bir çeşit anlam kazandıran uygulamaların bütünüdür. İki temel özelliği, süreklilik ve farklılıktır. Geçmişe dayanan ve geleceğe uzanan bir kavram olarak kültür, süreklidir; topluluk oluşturma bilincine işaret ederek toplumun üyeleri ile yabancılar arasında ayrıma yol açmasından dolayı ise, farklılık özelliği taşır. Devletlerin güvenlik anlayışlarının şekillenmesi ve kimlik kavramını meydana getiren değerlerin oluşması aşamasında kültürün dikkate değer katkıları mevcuttur. Örneğin, kaçak göçmenler veya mültecilerin temel güvenlik sorunu olarak görülmesi veya farklı kültürlerin varlığının tehdit şeklinde değerlendirilmesi gibi, birçok durumda kültür kavramı, devletlerin tehdit algılamalarını etkilemekte ve böylelikle güvenliğin tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.¹⁴⁴

Kültür, kendi kendini üreten ve sürdüren sosyal bir yapıdır. Kültürel yeniden üretim adı verilen bu süreç, yapısal değişimlerin yaşanması sonucunu doğurabilir. Uluslararası sistemin anarşik yapısının devletlerin bu yöndeki eylemleri aracılığıyla meydana gelmesi, kültür kavramının ilgili özelliğine işaret etmektedir.¹⁴⁵ İnşacı görüşün geneline bakıldığında ise,

---

¹⁴² Id., s. 140.

¹⁴³ Id., s. 300-301.

¹⁴⁴ AGIUS, s. 56; Burcu GÜÇLÜ AKPINAR, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunsalı", Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., Hasret ÇOMAK, Caner SANCAKTAR), Beta, İstanbul, 2013, s. 471-472.

¹⁴⁵ Realizm ve neorealizm, inşacı görüşün kültür kavramı kapsamında bütünleştirdiği uygulamaların sadece merkezi otorite tarafından meydana getirilebileceğini; ancak

uluslararası sistem ile bu sistemin sùjelerinin birbirlerini biçimlendirdiklerinin ve sürekli olarak yeniden inşa ettiklerinin kabul edildiği gör÷lmektedir.¹⁴⁶ Devletlerin menfaatlerini belirlemesi aşamasında temel bir unsur haline gelen kültür, devletlere ait kimlik türlerinin tümünü etkilemektedir.¹⁴⁷ Bunun yanı sıra, kültürlerin bireyler üzerinde oluşturduğu kimlikler ile kimliklerin toplumlarda meydana getirdiği kültürler, çift yönlü bir biçimde uluslararası sisteme tesir etmekte, böylelikle güvenlik kavramını şekillendirmektedir.¹⁴⁸

Kimlik ve kültür kavramlarında gör÷ldüğü üzere, inşacı görüşte teorik yaklaşım temel alınmakta ve güvenlik çalışmalarında kavramlar ön planda tutulmaktadır. Kimlik ve kültürün yanı sıra, söz konusu yaklaşım açısından önemli olan diğer bir kavramı *norm* oluşturur. Norm, en temel anlamıyla, belirli bir kimliğe sahip sùjelerin uygun veya meşru eylemlerine ilişkin ortak beklentilerdir. İlgili kavramın, uluslararası ilişkilerde uluslararası hukuka uygun eylemlerine yönelik beklentilerini gündeme getirdiği sùje ise devlettir.¹⁴⁹

Devletlerin faaliyetleri kimlik ve kültür kavramlarının etkisiyle şekillenirken, söz konusu kavramlar uluslararası örgütler ve hükümet dışı örgütler aracılığıyla devletlere aktarılan uluslararası topluma ait normlar tarafından biçimlenmektedir. Bilim politikasının oluşturulmasında BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO), insancıl hukukun tesisinde Uluslararası Kızılaç Komitesi (International Committee of the Red Cross-ICRC) ve yoksulluğun azaltılmasının gelişmekte olan devletlerde temel norm haline getirilmesinde Dünya Bankası'nın üstlendiği roller, söz konusu sürece örnek olarak gösterilebilir.¹⁵⁰

---

uluslararası sistemde bu şekilde bir otoritenin bulunmamasının, kültür kavramının gündeme gelmesini engellediğini ileri sürmektedir. WENDT, 2012, s. 311.

¹⁴⁶ Muharrem Hilmi ÖZEV, "Eleştirel Teori Olarak Konstrüktivizm", Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., Hasret ÇOMAK, Caner SANCAKTAR), Beta, İstanbul, 2013, s. 495-511.

¹⁴⁷ WENDT, 2012, s. 357-358.

¹⁴⁸ GÜÇLÜ AKPINAR, s. 475.

¹⁴⁹ MCDONALD, s. 65.

¹⁵⁰ JACKSON-SORENSEN, s. 169-170.

İnşacı görüş temel savlarını belirlerken, özellikle neorealizmin üzerinde durduğu, uluslararası sistemin anarşik yapısını eleştirmektedir. Neorealizme göre anarşik yapı, devletlerin kendilerine yardım ettiği bir uluslararası düzeni meydana getirmektedir. Devletlerin eylemlerini denetleyecek üstün bir otoritenin yokluğu, kendine yardım kurumunu ön plana çıkarmakta, böylece uluslararası alanda iş birliği ihtimali ortadan kalkarken, güvenlik ikilemleri gündeme gelmektedir. İnşacı görüşe göre, uluslararası ilişkilere yönelik bu değerlendirmelerde, devletlerarası etkileşim ve özellikle kimlik kavramı göz ardı edilmektedir.¹⁵¹

Devletlerin, tüzel kimlikleri veya bu kimliklerindeki değişiklikler doğrultusunda, eylemlerine farklı bir yön vererek uluslararası sistemin anarşik yapısını ve onun içeriğini etkileyebilmeleri, hatta uluslararası sistemin sükutunu iş birliğine yöneltebilmeleri mümkündür.¹⁵² Anarşi kavramına devletlerin atfettiği anlam, uluslararası alanda üstün bir otoritenin bulunmamasının yansıması değil; diğer devletlerle etkileşim ile meydana gelmesidir. Bununla birlikte, kendine yardım ve çatışmanın uluslararası sistemin kaçınılmaz özellikleri olduğu, değişmeyen bir gerçektir ziyade; anarşinin kültür kavramı doğrultusundaki görünümündendir.¹⁵³ Bir başka anlatımla, kendine yardım ve güç politikaları doğrultusundaki çatışmalar, anarşinin esaslarından ziyade, birer kurumdur. Günümüz uluslararası sisteminde adı geçen hususlar ile karşılaşılması, yapıdan değil, süreçten kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni yapının, süreçten hariç var olamamasıdır. “*Anarşi devletlerin onu nasıl adlandırdığıdır.*”¹⁵⁴

İnşacı görüşe göre güvenlik, etkileşim ile meydana gelen sosyal bir kavramdır. Güvenliğe ilişkin her yaklaşımda farklı biçimde tanımlanan adı geçen kavramın, inşacı görüş söz konusu olduğunda, kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni, güvenliğin varlığının reddedilmesi veya tanımdan yoksun olması değildir. Korunması gereken değerler ve tehdit gibi kavramlar kullanılarak elde edilen tanımlar, inşacı görüş açısından, ilgili kavramların meydana geldiği etkileşim sürecinin açıklanması zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, inşacı görüş bakımından, güvenliğin

---

¹⁵¹ AGIUS, s. 59.

¹⁵² SARI ERTEM, s. 186.

¹⁵³ MCDONALD, s. 69.

¹⁵⁴ WENDT, 2013, s. 7.

somut tanımlamasının yapılması yerine, güvenliğe atfedilen anlamların ve bunların etkilerinin ele alınması önem taşımaktadır.¹⁵⁵ İlgili kavrama yöneltilen anlamların belirlenmesinde ise, siyasi otorite ile bireyler arasındaki *uzlaşma* ve korunması gerekli görülen değerler ile tehdit gibi unsurların tespitine ilişkin *çekişme* hususları üzerinde durulmaktadır. Böylelikle, inşacı görüşün bakış açısıyla güvenlik kavramının meydana gelme süreci ve ona atfedilen farklı anlamların değerlendirilmesi gerçekleştirilmektedir.¹⁵⁶ Özetlemek gerekirse, esas olan kimliklerin taşıyıcı durumundaki toplulukların güvenliğidir. Kimliği tehdit eden her türlü oluşuma karşı tesis edilen güvenlik ise, mevcut kimliklerin içerdiği normatif ve kültürel çerçevenin belirlediği değerler ile normlar tarafından sağlanır. Uluslararası alanda güvenliğin yerine getirilmesi ise, devletin üyesi bulunduğu uluslararası kültürel yapıların korunması ve geliştirilmesi ile söz konusu olur.¹⁵⁷

Realizm ve neorealizmin ayırt edici özelliklerinden bir diğeri, uzun vadede kalıcı güvenliğin sağlanması ihtimalini önemli ölçüde artırabilecek, uluslararası alanda geçerli *topluluk* kavramını göz önüne bulundurmamalarıdır. Uluslararası sistemin sükutları arasındaki etkileşimi temel alan inşacı görüşe göre, uluslararası düzeyde normların geliştirilmesi ve bu yönde güvenlik topluluklarının meydana getirilmesi ile güvenliğin sağlanması mümkün olabilir. Güvenlik ve topluluk kavramları, birbirlerine bağımlıdır ve bu yönde değerlendirilmeleri gerekir.¹⁵⁸

II. Dünya Savaşı'nın ardından, yeniden benzer gelişmelerin yaşanmasını engellemek hedefiyle ortaya çıkan, ortak menfaatlerin temsili yoluyla uyuşmazlıkların barışçıl çözümünün temel alındığı ve güvenliğin tesisi ile sürekli bir barışın kurulmasını amaçlayan güvenlik topluluğu kavramı, iki çeşide ayrılabilir. Bunlardan ilki olan bütünleşik güvenlik topluluklarında, yönetim tüm devletler tarafından paylaşılırken; çoğulcu topluluklarda, kuvvetli bir birleşmeye rağmen, devletler siyasi

¹⁵⁵ MCDONALD, s. 65; STEANS-PETTIFORD, s. 198.

¹⁵⁶ MCDONALD, s. 67, 69.

¹⁵⁷ KARDAŞ, s. 143.

¹⁵⁸ SHEEHAN, s. 27; Gökçen YAVAŞ, "Bölge, Bölgeselleşme ve Güvenlik", Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., Hasret ÇOMAK, Caner SANCAKTAR), Beta, İstanbul, 2013, s. 200.

bağımsızlıklarını korumaktadır.¹⁵⁹ İnşacı görüşe göre, karşılıklı bağımlılık ilkesine uygunlukları nedeniyle, çoğulcu güvenlik toplulukları, bütünleşik güvenlik topluluklarına göre daha uzun ömürlüdür.¹⁶⁰

Bu noktada, kolektif güvenlik sistemi ile çoğulcu güvenlik toplulukları arasındaki farkın üzerinde durmak gerekmektedir. İnşacı görüş tarafından sıklıkla başvurulan bir kavram olan kolektif güvenlik, devletler arasında meydana getirilen ve devletlerin uyum içerisinde faaliyette bulunması amaçlanan ortak güvenlik rejimidir.¹⁶¹ Söz konusu rejim, tehdit veya zaman odaklı değildir. Karşılıklı yardım ilkesi kapsamında hareket eden devletler, herhangi bir tehdidin varlığına dayanmaksızın sürekli biçimde tek bir süje olarak hareket ederler. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, çoğulcu güvenlik topluluklarında ilgili devletler arasındaki uyumsuzluklar ön planda iken; kolektif güvenlik sisteminde üye devletler ile sisteme dâhil olmayan diğer devletlerin ilişkilerinin güvenliğe yansımaları göz önünde bulundurulmaktadır.¹⁶²

İNŞACI GÖRÜŞÜ OLDUĞU KADAR GENEL ANLAMDA GÜVENLİK ÇALIŞMALARINA DA KATKILARI OLAN GÜVENLİK TOPLULUĞU KAVRAMI, ÖZELLİKLE AB BÜTÜNLEŞME SÜRECİ BÜNYESİNDE ÖNEMLİ BİR YERE SAHIPTIR.¹⁶³ II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya

---

¹⁵⁹ Uluslararası alanda güvenliğin sağlanması hususunda güvenlik topluluklarının katkısını ön plana çıkaran inşacı görüşün, bu yaklaşımında devletleri merkezi konuma yerleştirmesi ile realizmden, uluslararası ilişkilerde dayanışmanın varlığına işaret etmesiyle ise idealizmden etkilendiği kabul edilmektedir. BİRDİŞLİ, s. 105; Özellikle devletleri, “*barışçıl bir dünya toplumunun inşaatındaki bina iskeleleri*” olarak tanımlayan Kant’ın, idare edilmesi imkânsız bir dünya devleti yerine, “*evrensel misafirperverlik*” düşüncesini temel alan bağımsız devletlerden meydana gelen bir federasyonu öne çıkaran yaklaşımı, inşacı görüşün ileri sürdüğü güvenlik topluluğu kavramını önemli ölçüde etkilemiştir. BOOTH, 2012, s. 109; Adı geçen görüşün güvenlik çalışmalarına katkılarında bir diğeri, güvenliğe yönelik güncel yaklaşımların araştırılmasında, devletin esas nitelikteki yerinin muhafaza edilmesinin mümkün olduğunu göstermesidir. Ancak, uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanan güvensiz ortamı kaçınılmaz bir sonuç biçiminde değerlendiren anlayışa karşı, topluluk kavramının uluslararası güvenliğin tesisi hususunda etkinliğini ön plana çıkaran inşacı görüş, realizm ve neorealizmin ortaya koyduğu güvenlik algısına temel bir eleştiride bulunmaktadır. SHEEHAN, s. 32, 41.

¹⁶⁰ DEDEOĞLU, 2004, s. 11; AGIUS, s. 59; STEANS-PETTIFORD, s. 197.

¹⁶¹ KARDAŞ, s. 139.

¹⁶² WENDT, 2012, s. 368-369.

¹⁶³ DEDEOĞLU, 2004, s. 12; Her ne kadar, güvenlik topluluğuna ilişkin yaklaşımda, devletler arasında ekonomik ve kültürel ortaklığa dayanan yapılanmalar, güvenliğin sağlanmasında, askeri iş birliğine yönelik topluluklara göre üstün tutulsa da; bölgesel

çıkan bu kavram, zaman içerisinde gelişim göstererek, sadece savaşın olmadığı uluslararası bir ortamı değil, sosyal adaletsizliğin, insan hakları ihlallerinin ve farklı toplumların yaşam biçimlerine müdahalelerin bulunmamasını da ifade etmeye başlamıştır.¹⁶⁴ Toplumsal birimler ya da devletler arasında çatışmaların yaşanmamasının teminatı olarak sunulan güvenlik topluluğunun, aralarında çatışma bulunmayan sükunetlerin bir araya gelmesi ile oluşacağı ileri sürülmekte; ancak söz konusu yaklaşım eleştiriye tabi tutulmaktadır. Temelleri idealizmin savunduğu demokratik barış görüşüne dayanan ilgili düşünce şekline yapılan karşı çıkışlar, benzer sükunetlerle meydana getirilen güvenlik topluluğunun kendi içinde karşıtlıklar yaratma riskine dikkat çekmekte ve bunların, özellikle farklılıklar taşıyan sükunetler arasında kurulmasının gerekliliğini ifade etmektedir.¹⁶⁵

Günümüzde güvenliğin, devletin ülkesel bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığının korunmasından ibaret olmadığı kabul edilmektedir. İnşacı görüş, güvenliğin sosyal etkileşim ile meydana gelmesine verdiği önem ile beraber, söz konusu kavramın uluslararası sistemdeki yerine ilişkin daha detaylı bir yaklaşım meydana getirmektedir.¹⁶⁶ Kimlik, kültür, iş birliği ve etkileşim gibi kavramları ele alış biçimi ise, güvenliğin tanımlanmasında insanlığın ortak değerlerinin etkisini ortaya koymaktadır.¹⁶⁷

İnşacı görüşe yönelik temel eleştiri, devleti en önde gelen süje olarak değerlendiren, uluslararası alandaki diğer sükunetleri nispeten göz ardı etmesidir. Realizm ve neorealizmden birçok yönüyle ayrılan inşacı görüşün, devlet kavramına verdiği önem itibarıyla söz konusu yaklaşımlar ile benzerlik taşımasının yanında, kimlik ve kültür gibi kavramları ele alış biçimi düşünüldüğünde, devlet kurumunun somutlaştırılması hususunda eksik yönleri olduğu görülmektedir.¹⁶⁸

---

anlamda bütünleşmeyi ve güvenlik alanında iş birliğini temel alan NATO, güvenliğe önemli katkılarda bulunmaktadır. SHEEHAN, s. 25; SMITH, s. 35-36.

¹⁶⁴ DEDEOĞLU, 2004, s. 16.

¹⁶⁵ DEDEOĞLU, 2004, s. 13-14, 17.

¹⁶⁶ MCDONALD, s. 76.

¹⁶⁷ AGIUS, s. 66.

¹⁶⁸ Id., s. 64-65.

3. Eleştirel Güvenlik Anlayışı

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte, güvenlik çalışmalarının yetersizliği ve tehdit kavramının gözden geçirilmesinin gerekliliği gibi hususların giderek artan şekilde gündeme geldiği bir dönemde, güvenliğin toplumsal açıdan ele alındığı ve güvenlik ile ilgili eleştirel bilgi üretiminin amaçlandığı, eleştirel güvenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Eleştirel ifadesinden kasıt, güvenlik çalışmalarındaki hakim yapının dışında kalarak, güvenliğe yönelik kavramları daha derinlemesine ele almaktır. Bunun gerçekleştirilmesinin ise, Soğuk Savaş süresince güvenlik alanında devlet ve onun ihtiyaçlarını odak noktasına alan yaklaşımın yönünün, ulusal ve uluslararası toplumu meydana getiren bireylere yöneltilmesi ile mümkün olacağı kabul edilmektedir. Böylelikle realizmin, devletin ve bireylerin güvenliğini eş değer gören anlayışına karşılık, birey güvenliği için önemli olan toplumsal, kültürel ve ekonomik unsurlar üzerinde durulabilecektir.¹⁶⁹

Eleştirel güvenlik anlayışı iki temel yaklaşımla güvenliği ele almaktadır. Öncelikle, güvenlik çalışmalarında devlet kavramının esas teşkil etmesi üzerinde durulmakta, söz konusu çalışma alanının sadece devlet ve onun güvenliğinden ibaret olmaması gerektiği, devleti meydana getiren bireylerin güvenliğinin de çalışma konusu yapılması ihtiyacının altı çizilmektedir. Devletin güvenliğinin sağlandığı bir ortamda, o devlete tabi bireylerin de güvenlik içerisinde olacağı varsayımına karşı çıkan eleştirel güvenlik anlayışı,¹⁷⁰ devletten kaynaklanan ve bireylerin güvenliğini tehdit eden durumlara dikkat çekmektedir.¹⁷¹ Devlet kavramının güvenlik

¹⁶⁹ KARDAŞ, s. 144-145; SHEEHAN, s. 153.

¹⁷⁰ Eleştirel güvenlik anlayışının temel varsayımlarına karşı çıktığı geleneksel yaklaşımda, vatandaşlık kavramı ayrıca önem taşımaktadır. Buna göre güvenlik, vatandaş olmak ile başlar ve güvenliğin ihlali diğer devletlerden veya onların vatandaşlarının eylemlerinden kaynaklanır. Bir başka anlatımla, bireylere yönelik tehditler, herhangi bir devletin vatandaşı konumunda bulunmaları nedeniyle çalışma konusu yapılmaktadır. Eleştirel güvenlik anlayışı, bu noktada söz konusu yaklaşımdan ayrılmakta ve vatandaş olduğu devlet tarafından güvenliği ihlal edilen bireyler ile birlikte, herhangi bir devleti bulunmayanların günümüzde güvensizlik içinde olduklarını göz önüne alarak, vatandaşlık kurumunun güvenliği ihlal eden birçok durumun merkezinde yer aldığı ileri sürmektedir. Keith KRAUSE, Micheal C. WILLIAMS, "From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies", Critical Security Studies, (Eds., Keith KRAUSE, Micheal C. WILLIAMS), University of Minnesota Press, Minneapolis, 1997, s. 43-44.

¹⁷¹ Güvenliğin tesisi doğrultusunda bireyleri tehdit olarak gören devletlerin, vatandaşlarının önemli bir kısmının güvenliğine zarar vermesinin yanında, kamusal işlevlerini yerine

çalışmaları içerisindeki yerini sorgulayan ilk yaklaşımı, güvenliğin sadece askeri güvenlikten ibaret olmadığı yönündeki diğer temel varsayım takip etmektedir. Buna göre, devletlerin tehdit altında bulunduğu durumlar askeri nitelikteyken, bireylerin güvenliğini ortadan kaldıracak etkenler, birçok farklı alanla ilgili gündeme gelebilmektedir. Söz konusu husus göz önüne alındığında, güvenlik çalışmalarının tehdit gibi birçok temel kavramının gözden geçirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.¹⁷²

Eleştirel güvenlik anlayışı, güvenliğe yönelik temel değerleri incelemek vasıtasıyla, söz konusu kavrama ilişkin bütünsel bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, öncelikle çalışmaların temel süjesi olarak devletin yerine birey ele alınmakta; güvenliğin sağlanması hususunda ise, *özgürleştirme* kavramı üzerinde, bireye yönelik her türlü tehdit ile birlikte, her türlü kısıtlama da araştırma konusu yapılarak durulmaktadır.¹⁷³ Güvenliğin ayrıntılı bir biçimde konu edildiği ilgili süreçte; sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe ve sosyal antropoloji gibi farklı bilim dallarının sağladığı verilerden önemli ölçüde yararlanılmaktadır.¹⁷⁴

Eleştirel güvenlik anlayışının, güvenliğe ilişkin geleneksel yaklaşımın ileri sürdüğü hususları reddetmesinin temel nedeni, insanlığın güvenlik açısından ihtiyaç duyduklarını bir bütün olarak ele almak gayretinden kaynaklanmaktadır. Buna göre, güvenliğin kavramsal açıdan sınırlanması ve devletin menfaatleri doğrultusunda uygulanmasına karşılık eleştirel güvenlik anlayışı, bireylere yönelik özgürleştirme kavramına, güvenlik yaklaşımı içerisinde merkezi konumda yer vermektedir.¹⁷⁵

---

getiremeyerek yine aynı sonucun yaşanmasına sebebiyet veren devletleri de göz önüne alan eleştirel güvenlik anlayışı, devletin her durumda güvenliği sağlamadığı, hatta çoğu zaman ihlal ettiğini ileri sürmektedir. Böylece güvenliğin tesisi hususunda, devletin her koşulda temel süje biçiminde değerlendirilmesi, yerinde bir yaklaşım olarak görülmemektedir. BİLGİN, 2003, s. 208.

¹⁷² David MUTIMER, "Critical Security Studies: A Schismatic History", Contemporary Security Studies, (Ed., Alan COLLINS), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 86-87, 89; Bireyi merkeze alan eleştirel güvenlik anlayışında, insan potansiyelinin önündeki engeller, tehdit kavramı kapsamında değerlendirilmiştir. Güvenliğin sağlanmasından ziyade, güvensizliğin kaynağı ile ilgilenen söz konusu yaklaşım, güvenliği, çatışmanın bulunmadığı bir barış hali olarak tanımlamak yerine, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı kapsayacak bir bütünlük içinde ele almıştır. BİRDİŞLİ, s. 25, 52.

¹⁷³ SMITH, s. 30.

¹⁷⁴ BİRDİŞLİ, s. 25.

¹⁷⁵ SHEEHAN, s. 157-158.

Özgürleştirme, “bireyler ve gruplar olarak insanları yapmak istedikleri şeyleri özgürce seçmelerine engel olan fiziksel ve insani kısıtlamadan kurtarmaktır... Güvenlik ve özgürleştirme, aynı madeni paranın iki yüzüdür. Gerçek güvenliği sağlayan güç ve düzen değil, özgürleştirmedir. Özgürleştirme, teorik olarak güvenlidir.”¹⁷⁶ Bir başka anlatımla, “güvenlik, en iyi şekilde, bireyleri ve grupları normal koşullar altında yapabileceklerinden alıkoyan sosyal, fiziki, ekonomik, siyasi ve diğer kısıtlamalardan özgür kılmak olarak tanımlanan birey özgürleştirilmesi ile sağlanabilir.”¹⁷⁷

Eleştirel güvenlik anlayışı bünyesinde, özgürleştirme kavramına yönelik farklı yaklaşımlar da bulunmaktadır. Özellikle, özgürleştirmenin amaçlarının şartlar değiştiğinde farklılık gösterdiği yönündeki görüşe¹⁷⁸ karşı çıkan yaklaşıma göre, yönetimlerin meşruluğunun sürekli olarak tartışma konusu olduğu ve ekonomik yeniden bölüşüm ile siyasi katılımın devletlerin imkânlarını aştığı üçüncü dünya devletleri açısından, güvenliği özgürleştirme ile aynı anlamda kullanmak, olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilecek niteliktedir. Özellikle self-determinasyon ilkesinin, özgürleştirme kapsamında değerlendirilmesi, uluslararası hukuka ilişkin devletlerin ülkesinin bütünlüğü ilkesini ihlal edeceği gibi, uluslararası alanda güvenliğin sağlanması hususunu da ağır bir biçimde zedeleyecektir.¹⁷⁹

Özgürleştirme kavramını esas alan eleştirel güvenlik anlayışı bünyesindeki yaklaşıma göre ise, adı geçen kavramın hatalı bir şekilde değerlendirilmesi durumunda olumsuz sonuçların ortaya çıkması, sosyal bilimlere ilişkin birçok diğer alanda da olduğu gibi, mümkündür. Ancak, uluslararası güvenlikten daha kapsamlı ve güvenliğin başkalarına karşı değil, karşılıklı olarak artan bir yapıda bulunmasını temel alan ilgili yaklaşımın ulaşmayı amaçladığı nihai hedef *dünya güvenliğidir* ve bunun için özgürleştirme kavramına başvurulması zorunludur.¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ BOOTH, 2003, s. 61.

¹⁷⁷ BAYLIS, s. 81.

¹⁷⁸ Ken BOOTH, “Security and Self: Reflections of a Fallen Realist”, Critical Security Studies, (Eds., Keith KRAUSE, Micheal C. WILLIAMS), University of Minnesota Press, Minneapolis, 1997, s. 110.

¹⁷⁹ AYOUB, s. 127-128.

¹⁸⁰ BOOTH, 2012, s. 143, 18, 21.

Eleştirel güvenlik anlayışının söz konusu amacı gerçekleştirmek yönünde başvurduğu bir diğer kavram, *güvenliğin derinleştirilmesidir*. Sıklıkla, güvenliği devlet değil, birey düzeyinde ele almak olarak kullanılan ilgili kavram esasen, “*güvenlik tutum ve davranışlarının kaynaklandığı siyaset kuramını açığa çıkarmak*” anlamını taşımaktadır.¹⁸¹ Bu doğrultuda, devlet seviyesinde ve onun altındaki tüm güvensizliğe ilişkin nedenler değerlendirilerek, insanlığa yönelik bütün tehditler ele alınmaktadır.¹⁸² Böylelikle, güvenlik çalışmalarının teknik ve stratejik olanın ötesine geçirilmesi amaçlanmaktadır.¹⁸³

Bütün bu açıklamaların ardından, güvenliğe yönelik geleneksel ve eleştirel yaklaşımların en temel farkı, devleti ele alış biçimleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Realizm, uluslararası sistemi devlet merkezli olarak kabul ederken; eleştirel güvenlik anlayışı için devlet, güvenliğinin sağlanması gerekli bir süje değil, güvenliğin tesisi bakımından ihtiyaç duyulan bir araçtır. Bu yüzden, güvenlik çalışmalarının merkezindeki konumu, teoride olduğu kadar uygulamada da yeniden gözden geçirilmelidir.¹⁸⁴ Soğuk Savaş’ın sona ermesinin, realizmin uluslararası sistemin devlet dışındaki süjelerini ele almadaki yetersizliğinin altını çizmesine rağmen; 11 Eylül terörist saldırıları ile beraber söz konusu yaklaşım, güvenlik çalışmalarındaki etkinliğini tekrar artırmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör eylemlerinde, devlet dışındaki süjelerin rolü, realizmin güvenliğe ilişkin analizlerinde ilgili süjelere de yer vermesini sağlamış; ancak devlet merkezli yaklaşımında temel bir değişikliğe yol açmamıştır.¹⁸⁵

Teorik altyapısının tümünü devlet kavramı üzerine kuran ve ekonomi gibi birçok önemli etkeni sadece devletlerin menfaatlerini etkiledikleri ölçüde ele alan realizme yönelik, eleştirel yaklaşımın en temel itirazının bu noktadan kaynaklanmasına karşın, söz konusu yaklaşım devlet kavramını tamamen göz ardı etmemektedir. Eleştirel güvenlik anlayışına göre, devleti

¹⁸¹ Id., s. 194.

¹⁸² BİLGİN, 2010, s. 84.

¹⁸³ BOOTH, 2012, s. 195.

¹⁸⁴ Eleştirel güvenlik anlayışının çıkış noktasını, devletin güvenliğini, diğer güvenlik türlerini görmezden gelerek toplumsal güvenliğin önüne koyan realizmin bu bakış açısının reddedilmesi oluşturmaktadır. SHEEHAN, s. 161; SANDIKLI-EMEKLİER, s. 29.

¹⁸⁵ Pınar BİLGİN, “Critical Theory”, Security Studies An Introduction, (Ed., Paul D. WILLIAMS), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 97-98.

ve onun uluslararası güvenlik için önemini ele almak elzem bir yaklaşımdır; ancak insanlık tarafından meydana getirilen tek kurum devlet değildir.¹⁸⁶ Bunun yanı sıra, devlet kavramı ile birlikte kullanılan güvenliğin askeri boyutu, eleştirel güvenlik anlayışı tarafından bütünüyle reddedilmemekte; adı geçen kavramların güvenlik çalışmaları ile eş anlamlı olarak değerlendirilmesine karşı çıkmaktadır.¹⁸⁷ Bir başka anlatımla, güvenliğin sağlanması hususunda temel alınması gereken, birey ve devleti karşı karşıya getirmek olmamalıdır. Devlet, bireyler tarafından inşa edilen ve birçok açıdan bireyleri bünyesinde barındıran bir kurumdur.¹⁸⁸ Öyle ki, devleti meydana getiren insan topluluğu içindeki farklı grupların özgürleştirme kapsamındaki taleplerinin birbirleri ile çatıştığı durumlarda, devletin sorunun çözümünde önemli bir rolü olabilmektedir. Eleştirel güvenlik anlayışının, devletin güvenlik çalışmaları bünyesindeki yerine ilişkin itirazı, onun güvenliğinin sağlanması gerekli görülen tek süje biçimde değerlendirilmesine yönelmiştir.¹⁸⁹ Özetlemek gerekirse eleştirel güvenlik anlayışı, geleneksel yaklaşımda ayrıcalıklı şekilde ele alınan devletin, özellikle askeri boyutuyla güvenliğin sağlanması hususunda, günümüzde dahi hakim konumda bulunduğu yönündeki değerlendirmeye karşı çıkmamaktadır. Adı geçen anlayışın katılmadığı nokta, devletin söz konusu durumunun, güvenliğin tesisi aşamasında etkin olan veya güvenliğe ihtiyaç duyan diğer süjelerin ihmal edilmesine sebebiyet vermesidir.¹⁹⁰

Eleştirel güvenlik anlayışının, inşacı görüşü kuramsal anlamda, daha çok kimlik ve norm gibi kavramlar aracılığıyla toplumların işleyişlerini konu edinen bir yöntem şeklinde değerlendirmesine rağmen; söz konusu yaklaşımlar arasında, özellikle tehdit olmak üzere, güvenliğe ilişkin kavramların belirli süreçlerin ardından sosyal unsurlar olarak şekillendiği hususunda benzerlikler bulunmaktadır.¹⁹¹ Bununla birlikte, her iki yaklaşım da çeşitli sosyal bilim dallarından faydalanarak güvenlik kavramını ele almışlardır.

---

¹⁸⁶ STEANS-PETTIFORD, s. 116.

¹⁸⁷ BOOTH, 1997, s. 107.

¹⁸⁸ Martin SHAW, "There Is No Such Thing as Society: Beyond Individualism and Statism in International Security Studies", *Review of International Studies*, Vol. 19, No. 2, 1993, s. 168.

¹⁸⁹ SHEEHAN, s. 163-164.

¹⁹⁰ Pınar BİLGİN, "Security Studies: Theory/Practice", *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 12, No. 2, 1999, s. 38.

¹⁹¹ BOOTH, 2012, s. 188; STEANS-PETTIFORD, s. 125.

4. Yeni Güvenlik Yaklaşımı

Güvenlik kavramının, uzun süredir ihmal edilen çevre ve insan hakları gibi unsurları kapsayacak şekilde genişletilmesi görüşünün yaygınlık kazandığı Soğuk Savaş sonrası dönemde gündeme gelen yeni güvenlik yaklaşımı, uluslararası alanda güvenliğin oluşturulma ve uygulanma sürecini açıklamayı amaç edinmiştir.¹⁹²

Yeni güvenlik yaklaşımının çıkış noktası, güvenliğin iki yönde tekrar ele alınması üzerine kurulmuştur. Buna göre, öncelikle gerçekleştirilmesi gereken, güvenlik kavramının askeri alan ile sınırlandırılmasına son verilmesi ve yeni güvenlik türlerinin çalışma konusu yapılmasıdır. Sonraki aşamada ise, güvenlik için esas alınan süjenin, bir başka ifadeyle, güvenliğinin sağlanmasına ihtiyaç duyulan süjenin, sadece devletten ibaret olarak algılanması terk edilmelidir. Güvenlik, devlet bünyesindeki bireyler ve devletlerin katılımı ile meydana gelen uluslararası sistemi de kapsayacak şekilde değerlendirilmelidir.¹⁹³

Güvenliği, daha geniş bir biçimde yeniden kavramsallaştırmayı amaçlayan yeni güvenlik yaklaşımı; askeri, ekonomik,¹⁹⁴ toplumsal, siyasi güvenlik ve çevre güvenliği olmak üzere,¹⁹⁵ beş temel güvenlik türü¹⁹⁶

¹⁹² MCDONALD, s. 72.

¹⁹³ Devlet güvenliğinin yanı sıra, birey güvenliğinin de çalışma konusu yapılmasının önemini altını çizen eleştirel güvenlik anlayışı ile bireyler, devlet ve uluslararası sistemi birlikte ele alan yeni güvenlik yaklaşımının, devletten kaynaklanan tehditlerle birey güvenliğinin ihlal edilmesinin mümkün olduğu yönündeki görüşleri arasında benzerlik bulunmaktadır. Yeni güvenlik yaklaşımı, bu noktada konuya iki temel katkıda bulunmaktadır. Öncelikle, kaçınılmaz olmamakla birlikte, devlet ve bireyler arasında güvenlik açısından bulunan karşıtlık, devlet tarafından toplumsal unsurlara karşı sıklıkla gerçekleştirilen ayrımcılık içeren eylemlerden dolayı, devlet ile topluluklar bakımından da mevcuttur. Söz konusu karşıtlıklar, iki taraflı bir biçimde tehdit oluşturabilmektedir. Bir başka anlatımla, bireyler ve toplulukların güvenliği, devlet tarafından tehdit edilebildiği gibi, aynı durum devlet açısından da gündeme gelebilmektedir. BUZAN, 2009, s. 283-284.

¹⁹⁴ Ekonomi kavramı, en genel anlamıyla, mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı, değişimi ve tüketimiyle ilgili faaliyetleri ifade eder. Czeslaw MESJASZ, "Ekonomik Güvenlik", (Çev., Yelda DEMİRAĞ), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 128.

¹⁹⁵ İlk kez sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsuru olarak, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development-WCED) tarafından ileri sürülen, güvenlik ve çevre arasındaki ilişki, takip eden süreçte çevresel bozulmanın, yoksulluk gibi etkenlerle bir araya geldiğinde, güvenliği ortadan kaldıran çatışmalara neden olduğu temelinde ele alınmıştır. Zamanla söz konusu çatışmaların, çoğunlukla kalkınma bozuklukları ve ekonomik düzensizlikler nedeniyle gündeme geldiğinin tespitiyle birlikte, çevresel bozulma ve kaynak kıtlığı ile güvensizlik arasında bağlantı kuran yaklaşım terk

belirlemiş; söz konusu ayrımı, güvenlik açısından temel alınan kavramlar şekillendirmiştir. Askeri güvenlikte merkezdeki kavram devlet iken, siyasi güvenlik için egemenlik esas alınmıştır. Ulusal ekonomik sistemler, ekonomik güvenliği biçimlendirirken, kolektif kimlikler toplumsal güvenliği, türler ile yaşam alanları ise çevresel güvenliği meydana getirmiştir.¹⁹⁷

Adı geçen kavramlara yönelik tehditler, yeni güvenlik yaklaşımı tarafından ileri sürülen güvenlik türlerini biçimlendiren bir diğer husus olarak dikkat çekmektedir. Buna göre, askeri güvenliğe ilişkin tehditler, devletin tüm unsurlarını etkileyecek ve devleti ortadan kaldıracak niteliktedir. Siyasi güvenlikte ise, devletin kurumsal devamlılığını, hükümeti belirli bir politika doğrultusunda baskı altında bırakmak veya tamamen yok etmeye çalışmak suretiyle hedef alan tehditler gündeme gelmektedir. Bunun yanı sıra, siyasi güvenlik ile aralarında ayırım yapılmasında güçlük çekilen toplumsal güvenliğin ayırt edici yönü, tehditlerin çoğunluğunun devlet içerisinde gerçekleşmesidir.¹⁹⁸ Ekonomik güvenliğe yönelik tehditlerin

---

edilmiştir. Günümüzde çevre güvenliği, doğal kaynakların elde edilmesine karşılık ortaya çıkan kirlenmeye, küresel değişimin bir parçası olan birey faaliyetlerinin, küreselleşmenin etkileri göz ardı edilmeden eklenmesi suretiyle inceleme konusu yapılmaktadır. Bu doğrultuda, çevresel güvenlik çalışmalarında en çok üzerinde durulan husus, iklim değişikliği ve muhtemel sonuçlarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Simon DALBY, “Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak”, (Çev., Burcu YAVUZ), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 179-195.

¹⁹⁶ Güvenlik türü, güvenliğe ilişkin belirli bir etkileşim ve güvenliğin konusunu oluşturan unsurun tanımını gerektiren alanlardan her birine verilen addır. MCDONALD, s. 73.

¹⁹⁷ Ralf EMMERS, “Securitization”, Contemporary Security Studies, (Ed., Alan COLLINS), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 137; Güvenliği türlere ayırarak ele alan yaklaşımın, realist ve inşacı görüşlerin bir sentezi olduğu ve Soğuk Savaş sonrası güvenlik konusundaki arayışlara önemli derecede katkı sağladığı ileri sürülmektedir. BİRDİŞLİ, s. 93; Yeni güvenlik yaklaşımı, söz konusu güvenlik türlerini uzun vadede yetersiz olarak görmekte, bu nedenle toplumsal cinsiyet, din ve işlevsel güvenlik başlıklarını ilgili sınıflandırmaya dâhil etmeyi kendi içerisinde değerlendirmektedir. WAEWER, s. 164.

¹⁹⁸ Toplumsal ve siyasi güvenlik kavramları, birbirleri ile karıştırılmamalıdır. Kimlik kavramının temel alındığı toplumsal güvenlik, “*bir topluluğun kimliğine yönelik algılanan bir tehdide karşı savunulması*” anlamını taşımaktadır. Siyasi güvenlikte korunması gereken hususlar, devletlerin örgütsel istikrarı ile hükümet sistemleridir. WAEWER, s. 153, 155; Toplumsal güvenliğin sağlanmadığı ortamlar, güvenlik ikilemini hatırlatan sonuçlara yol açabilmektedir. Yugoslavya’nın dağılma süreci, ilgili duruma verilebilecek en uygun örnektir. Buna göre, Yugoslavya’yı meydana getiren topluluklar, birbirlerinin kimliklerini tehdit olarak algılayarak, yukarıda bahsedilen güvenlik ikilemine benzer bir vaziyetin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Ancak, güvenlik ikilemi ile bahsi geçen gelişmeler

belirlenmesindeyse, serbest piyasa ekonomisinin varlığında devletlerin eylemlerinin kısıtlı olması nedeniyle zorluk yaşanmaktadır.¹⁹⁹ Son olarak, çevre güvenliğine ilişkin tehditlerin, askeri ve ekonomik güvenliğe ait tehditlerdeki gibi, devletin kurumsal yapısını hedef alabilecek kapsama ulaşmaları mümkündür.²⁰⁰

Güvenlik kavramını, askeri konuların ötesine genişleten yeni güvenlik yaklaşımı, uluslararası alanda devlet dışındaki sùjeleri de ele alarak ilgili kavramı derinleştirmeyi ayrıca amaç edinmiştir. Güvenliğin genişletilmek ve derinleştirilmek suretiyle yeniden tanımlanmasının adı geçen kavramın bütünlüğünü ortadan kaldırması ihtimali, her şeyin güvenlik sorunu olarak algılanması yoluyla kavramın anlamsızlaşması riskini beraberinde getirmektedir. Bu hususun ortadan kaldırılması amacıyla yeni güvenlik yaklaşımının ileri sürdüğü kavramsal çerçeve, *güvenlikleştirme* ve *güvenlik dışına çıkarma* kavramlarını ihtiva etmektedir.²⁰¹

Yeni güvenlik yaklaşımına göre, karşılaşılan her sorunun, güvenliğe yönelik bir tehdit olarak algılanmamasının gerekmesine rağmen; söz konusu durum, herhangi bir sorunun belirli bir sürecin ardından tehdiye dönüşebilmesine engel teşkil etmemektedir.²⁰² Bu noktada devletin, belirli bir sorun veya sùjeyi kendi varlığına yönelik bir tehdit biçiminde değerlendirmesi ve bunun ilgili insan topluluğu tarafından kabul edilmesi anlamına gelen güvenlikleştirme kavramı gündeme gelmektedir.²⁰³

---

arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Güvenlik ikileminde, sahip olunan kaynakların en üst düzeye çıkarılması yoluyla diğer devletlerin tehdit edilmesi söz konusuysen, Yugoslavya'da yaşanan olaylarda, toplulukların kimliklerini diğer kimliklere göre baskın konuma getirmeye yönelik eylemleri tehdit niteliği göstererek güvenliğin bozulmasına sebebiyet vermiştir. BİLGİN, 2003, s. 211-212.

¹⁹⁹ Ekonomik güvenlik kapsamında korunması gereken sùjeler; bireyler, şirketler, toplumsal sınıflar, devlet ve uluslararası ekonomik sistem biçiminde özetlenebilir. BUZAN, 2009, s. 194-195, 197, 203; Söz konusu sùjelere yönelik serbest piyasanın işleyişine ilişkin tehditler ise; doğal kaynakların arzına bağımlılık, dünya ticaretinin istikrarsızlığı, ekonomik korumacılık ve piyasa mekanizmalarının bireyler üzerindeki etkileri biçiminde özetlenebilir. MESJASZ, s. 134; Günümüzde uluslararası güvenliği tehdit ettiği gibi ekonomik güvenliği de ihlal eden modern deniz haydutluğu, bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında ayrıntılı olarak incelenecektir. *Infra.*, s. 229-246.

²⁰⁰ BUZAN, 2009, s. 107-119.

²⁰¹ EMMERS, s. 138.

²⁰² BİRDİŞLİ, s. 96.

²⁰³ MCDONALD, s. 73; Daha genel anlamıyla güvenlikleştirme, "*bir şeyin, değerli olduğu kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak kurgulanması ve bu*

Yeni güvenlik yaklaşımına göre, herhangi bir konunun güvenleştirilmesinden önce iki aşama daha bulunmaktadır. Bunlar, *siyaset dışına çıkarma* ve *siyasallaştırma* süreçleridir. Toplumsal bir tartışmaya sebebiyet vermeyen ve böylece devletin herhangi bir eyleminin konusunu oluşturmayan hususlar, siyaset dışına çıkarılmış olarak değerlendirilirken; siyasal sistemin bünyesinde düzenleme alanı bulan konular siyasallaşmış sayılmaktadır. Devletin olağan siyasal yöntemlerinin aksine, olağanüstü eylemleri gerektiren durumlar ise, güvenleştirilme aşamasının kapsamında yer almaktadır. Söz konusu süreç göz önünde bulundurulduğunda, yeni güvenlik yaklaşımının güvenliği, sosyal açıdan inşa edilmiş bir kavram olarak kabul ettiği göze çarpmaktadır. Olağanüstü eylemleri gerektiren ve tehdit unsuru oluşturan durumların belirlenmesi toplumsal algıyı ilgilendirdiğinden, adı geçen anlayışın bu yönden inşacı görüşe yakınlık gösterdiği rahatlıkla söylenebilmektedir.²⁰⁴

Güvenleştirme kavramı beraberinde kötüye kullanılma riskini de getirmektedir. Özellikle gelişmekte bulunan devletlerde olmak üzere, tüm devletler açısından, sivil hayatta askeri önlemlerin miktarını artırmak amacıyla söz konusu kavrama başvurulması riski mevcuttur. Yeni güvenlik yaklaşımı bu nedenle, güvenleştirmeyi güvenliğin sağlanması hususunda temel vasıta olarak değerlendirmemekte; mümkün olduğu ölçüde sorunların siyasallaşma aşamasında giderilmeye çalışılmasını ön planda tutmaktadır. Bunun gerçekleştirilemediği durumlarda ise, mevcut tehditlerin güvenleştirme aşamasından, siyasallaşmaya aktarılarak, devletin varlığına karşı olarak değerlendirilmelerinin bırakılması anlamına gelen, güvenlik dışına çıkarma kurumuna başvurulmaktadır.²⁰⁵ Böylelikle, otoritenin kötüye kullanılması tehlikesi, söz konusu hususun siyasal sistemin işleyişine tekrar dâhil edilmesi suretiyle ortadan kaldırılmaktadır.²⁰⁶

---

kurgulamanın buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılmasıdır". BUZAN, 2008, s. 108.

²⁰⁴ EMMERS, s. 138-140.

²⁰⁵ Güvenlik dışına çıkarma, "daha önce tehdit olarak kabul edilen bir şeyin artık tehdit olarak inşa edilmemesidir". BUZAN, 2008, s. 108; Herhangi bir konunun, güvenlik dışına çıkarılması, siyasallaşma aşaması kapsamında çözülebilir hale indirgenmesi anlamına gelmektedir. Dikkat edilmesi gereken husus, bu durumda sorunun varlığını sürdürdüğü; ancak artık tehdit niteliği taşımadığı ve olağanüstü önlemler gerektirmediğidir. BİRDİŞLİ, s. 97.

²⁰⁶ EMMERS, s. 142; MCDONALD, s. 73.

Yeni güvenlik yaklaşımıyla ilgili üzerinde durulması gerekli temel esaslardan sonuncusu, uluslararası sistemin yapısına ilişkindir. Adı geçen yaklaşım, uluslararası sistemin anarşik bir özellik gösterdiğini kabul ederken, bunu devletin esas unsuru olan egemenliğe dayandırmaktadır. Sahip buldukları egemenlikten ötürü, kendi üzerlerinde herhangi bir siyasi otoritenin varlığını kabul etmeyen devletlerin söz konusu anlayışı, uluslararası sistemin mevcut yapısının esas nedenini meydana getirmektedir. Yeni güvenlik yaklaşımının, konuyla ilgili diğer görüşlerden ayrıldığı nokta, uluslararası alanda anarşinin her zaman güvensizlik ile sonuçlanmasının zorunlu olmadığı yönündeki kabulüdür.²⁰⁷ Buna göre, devletlerin eylemlerini gerçekleştirirken ortak menfaatleri dikkate almaları yönünde önemli güvenlik nedenleri bulunmaktadır. Böylelikle, ulusal güvenlikten ziyade, uluslararası güvenlik gündeme gelebilmektedir.²⁰⁸ Özellikle karşılıklılık ilkesinin temelleri üzerinde şekillenmesi beklenen uluslararası alanın, iç işlerine karışmama ve uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümü gibi ilkelerin de etkisiyle, *olgun anarşi* biçiminde değişim göstermesi mümkündür. Devletlerin kendi kimliklerini sağlamlaştırırken, diğer devletlerin aynı yöndeki faaliyetlerini kabul etmeleri, uluslararası sistemin bahsi geçen özelliğe kavuşmasını sağlayabilecek niteliktedir.²⁰⁹

Yeni güvenlik yaklaşımı ve onun temel kavramı olan güvenlikleştirme, güvenlik çalışmaları için geleneksel yaklaşım ile güncel güvenlik alanlarını içeren genel bir çerçeve oluşturması açısından önem taşımaktadır. Askeri konular dışındaki hususların güvenlik kapsamına dâhil edilmesi, güvenliğin tutarlılığına zarar verilmeden gerçekleştirilmekte; güvenlikleştirme ve güvenlik dışına çıkarma hususları da güvenlik çalışmalarının kavramlaştırılmasına katkıda bulunmaktadır.²¹⁰ Güvenlik çalışmalarına yönelik tüm bu katkıların yanında, güvenlikleştirmeden önce gelen siyasallaştırma aşamasının varlığı, siyaset ile güvenlik arasındaki sınırın netleştirilmesini gerektirmektedir. Aksi takdirde, siyasallaştırmanın konusunu oluşturan bir hususun, güvenlikleştirme bünyesinde değerlendirilmesiyle güvenlik kavramının yanlış yorumlanması ihtimali ortaya çıkacaktır.²¹¹

---

²⁰⁷ BUZAN, 2009, s. 128-129.

²⁰⁸ BAYLIS, s. 77.

²⁰⁹ BUZAN, 2009, s. 148-149.

²¹⁰ EMMERS, s. 149.

²¹¹ Id., s. 143.

Güvenlik kavramının kapsamının genişletilmesini temel alan yeni güvenlik yaklaşımı, ekonomik, toplumsal, siyasi güvenlik ve çevre güvenliği gibi güncel güvenlik türlerini gündeme getirerek, güvenlik çalışmalarında bireyin ilgi odağı haline gelmesine de katkı sağlamıştır. Bir başka anlatımla, yeni güvenlik yaklaşımının güvenliğe bakışı ile beraber, bireylerin güvenliğe ilişkin endişelerinin, devlet üzerinden dolaylı bir biçimde ele alınması yerine, doğrudan gündeme gelmesi mümkün olmuştur.²¹²

Özetlemek gerekirse yeni güvenlik yaklaşımı, güvenliğe ilişkin hususların dar kapsamlı tutulması gerektiği, güvenlikleştirme ile yeni konuların bunlara dâhil edilmemesini ve kapsam dışında kalan unsurların siyasi süreçte çözümlenmesini öngörürken; eleştirel anlayış, güvenliği sınırlı yorumlamak yerine odak noktasına bireyi alıp, şiddet içeren mücadele yöntemlerini terk etmeyi ön plana çıkarmaktadır.²¹³ Ancak, güvenliğe yönelik adı geçen yaklaşımların, güvenlik çalışmalarına ilişkin taşıdığı söz konusu farklılıklar, aralarındaki benzerlikleri göz ardı etmeyi gerektirmemektedir. Değişik durumları güvenlik kavramının gündemine taşımamanın etkilerinin değerlendirilmesi, güvenliğin sükutler arası biçimde ele alınması ve geleneksel güvenlik anlayışında olduğu gibi her sorunun askerileştirilmesinin önüne geçilmenin amaçlanması bunlara örnek gösterilebilir.²¹⁴

III: GENEL DEĞERLENDİRME

Güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımlar ile beraber, birey üzerine yoğunlaşan görüşler doğrultusunda, güvenlik çalışmalarında devlete yer verilmemesi gerektiği sıklıkla ileri sürülmeye başlanmıştır.²¹⁵ İki açıdan

²¹² SHEEHAN, s. 26; Eleştirel güvenlik anlayışına göre, genişlemiş bir güvenlik kavramına ilişkin bilinci artıran yeni güvenlik yaklaşımı, özellikle güvenlik türleri içerisinde askeri güvenliğe yer vermesi nedeniyle, geleneksel güvenlik anlayışının yapısı ile tam anlamıyla bağlantısını kesmemiştir. BOOTH, 2012, s. 200.

²¹³ Yeni güvenlik yaklaşımının güvenliğe ilişkin konuları dar kapsamlı tutması yanlış anlaşılmalıdır. Söz konusu yaklaşımın geleneksel güvenlik anlayışına yönelik temel itiraz noktası, güvenliğin sadece askeri alanda ele alınmasıdır. Buna göre güvenlik kavramı, ekonomi dâhil birçok farklı alana başvurularak genişletilmelidir. STEANS-PETTIFORD s. 197; Güvenliğe ilişkin konuların dar kapsamlı tutulmasından kasıt, güvenlikleştirme sürecinin ilk iki basamağı olan siyaset dışına çıkarma ve siyasallaştırmanın etkin kullanımınıdır.

²¹⁴ BOOTH, 2012, s. 203.

²¹⁵ Güvenliğin merkezine devlet yerine bireyi yerleştiren yaklaşım, devletin varlık nedeninin bireysel taleplerin azami seviyeye çıkarılması olduğunu ileri süren görüşe dayanmaktadır.

bu düşüncenin geçerlilik kazanması mümkün gözükmemektedir. Öncelikle, devlet kavramı ve bunu temel alan güvenliğe ilişkin görüşler, bireylerin güvenliğinin sağlanmasında etkin olan konularını halen sürdürmektedir. Devletin temel unsurları arasında, insan topluluğunun yer alması bunun en temel göstergelerinden biridir.²¹⁶ İkincisi, birey güvenliğinin onu sağlamakla görevli bir otoriteden yoksun olarak işlev kazanması mümkün değildir. Bu nedenle, devletler ve onlardan meydana gelen uluslararası örgütlerin yokluğunda söz konusu amaca ulaşılamaz. Aynı zamanda, devletler ve uluslararası örgütlerden oluşan uluslararası sistemin ilgili hedefi gerçekleştirebilmesi için, kendisine yönelik tehditlere karşı güvenliği sağlayabilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, birey güvenliği hiçbir zaman gerekli öneme sahip olamama tehlikesi altında kalacaktır.²¹⁷

Birey güvenliğinin sağlanmasında devletin rolü göz önüne alındığında, özellikle uluslararası alandaki güncel gelişmelerden yola çıkan birçok görüş, sayıları gün geçtikçe artan bazı devletlerin, birey güvenliğini bizzat tehdit ettiklerini tespit etmekte ve bu doğrultuda devlet kavramını birey güvenliğinden ayırmaktadır. Bu yaklaşıma karşı altı çizilmesi gerekli önemli hususlar bulunmaktadır. Her şeyden önce, bazı devletlerin kendi vatandaşlarına karşı uluslararası hukuka aykırı eylemlerde bulunmaları, devlet kavramının tamamen birey güvenliğine karşı olarak değerlendirilmesini gerektiren bir husus değildir. Devletlerin günümüzdeki uluslararası sistemde, birey güvenliğinin sağlanmasında halen en etkin süjeler oldukları göz ardı edilmemelidir. Bunun yanında, birey güvenliğini tehdit eden devletlerin yapılarının düzeltilmesinin, uluslararası örgütlerin ve diğer uluslararası kuruluşların temel amaçları arasında yer alması, devletin birey güvenliği için taşıdığı önemi bir kez daha ortaya koymaktadır. Devlet kavramının unsurlarını bünyesinde barındıran ve bunların düzgün bir şekilde işlediği devletler, birey güvenliğinin sağlanmasında temel unsur olarak

---

İlgili görüşe göre, toplumsal güvenliği ve birey güvenliğini karşılamayan devlet, meşruiyetini kaybeder. Bu nedenle, güvenlik çalışmalarının temel kavramı devlet değil, birey olmalıdır. BİRDİŞLİ, s. 19.

²¹⁶ 26 Aralık 1933 tarihinde Uruguay'ın başkenti Montevideo'da imzalanan ve 26 Aralık 1934'de yürürlüğe giren Devletlerin Hakları ve Görevleri Sözleşmesi madde 1 hükmüne göre devletin unsurları; insan topluluğu, ülke, bağımsız siyasal yönetim ve diğer devletlerle ilişkiye girebilme gücü olarak belirlenmiştir. Sözleşme'nin resmi metni için bkz. LNTS, Vol. 165, No. 3802, s. 19-43.

²¹⁷ SMITH, s. 42-43.

kalmaya devam edeceklerdir. Güvenlik, esas biçimde devlete ve devletin merkezde bulunduğu uluslararası sisteme dayanmayı sürdürmektedir; ancak bireyi veya devleti temel alan görüşler, gerekli olmakla beraber, tek başlarına güvenlik kavramını açıklayamamaktadır.²¹⁸

Uluslararası güvenliğin sağlanmasında devletin yerinin, yukarıda açıklanan güncel gelişmeler ve yaklaşımlar doğrultusunda değişime uğradığı bir gerçektir; ancak bunun niteliğini doğru bir şekilde belirlemek gerekmektedir. Güvenlik kavramının kapsamını halen devletler şekillendirmektedir. Uluslararası hukukun devlet dışındaki sükeleriyle belirli alanlarda yetkilerini paylaşan devlet, güvenliğin tesisinde esas olarak değerlendirdiklerinde ise egemenliğini sürdürmektedir. Söz konusu değişim, güvenlik hususunda devletin rolünün zayıflaması anlamı taşımamakta; devlet dışı sükelerle iş birliğinin artırılması biçiminde gündeme gelmektedir. Böylelikle devlet, güvenlik kavramı açısından merkezi konumunu sürdürmekte; ancak temel güvenlik sağlayıcısı niteliği, uluslararası hukukun diğer sükeleri bakımından düzenleyici bir özelliğe sahip olarak değişim göstermektedir.²¹⁹ Sonuç olarak, devletlerin veya bireylerin menfaatlerine yönelik tek taraflı yaklaşımlar ile uluslararası güvenliğin sağlanmasında günümüz koşullarında başarıya ulaşamayacağı kesindir. Güvenliğe yönelik birleştirici bir bakış açısı kapsamında uygulanacak kolektif nitelikteki eylemlere ihtiyaç duyulmaktadır.²²⁰

Bu noktada, BM Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP) tarafından 1994 yılında hazırlanan Raporda ileri sürülen ve insanların seçimlerinin kapsamının genişletilmesi olarak tanımlanan *insani gelişmişlik* ile yakından ilişkili olan *insan güvenliği* kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. İnsanların söz konusu seçimleri, bugün sahip oldukları imkânların gelecekte ortadan kalkmayacağına dair nispeten emin oldukları bir ortamda, emniyet içerisinde ve özgürce yapabilmeleri anlamına gelen insan güvenliğinin iki boyutu bulunmaktadır. Bunlar, açlık, hastalık ve baskı gibi sürekli tehditler ile günlük hayat koşullarında ani ve ağır değişimlerden korunmaktır. Adı geçen kavram, tehdit çeşitleri temel alınarak

²¹⁸ Pauline KERR, "Human Security", Contemporary Security Studies, (Ed., Alan COLLINS), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 125, 128, 134; JACKSON-SORENSEN, s. 90.

²¹⁹ KRAHMANN, s. 200, 210-211.

²²⁰ BUZAN, 2009, s. 294.

yapılan sınıflandırmaya göre, güvenliği yedi farklı türe ayırmaktadır; ekonomik güvenlik²²¹, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, çevre güvenliği²²², birey güvenliği, kamu güvenliği ve siyasal güvenlik. Gelecekte insanlık için sorun teşkil edebilecek güncel tehditler ise; kontrolsüz nüfus artışı, ekonomik imkânlarda eşitsizlik, aşırı uluslararası göç, çevresel bozulma, uyuşturucu üretimi ile ticareti ve uluslararası terörizm olarak belirlenmiştir.²²³

Söz konusu Rapor ile ortaya konan insan güvenliği anlayışının esas noktalarını, dört başlıkta özetlemek mümkündür. Her şeyden önce, BM'nin tarihi boyunca güvenliğe yaklaşımındaki en köklü değişikliğe göre, güvenlik için ele alınması gerekli temel süje, devlet değil, insandır. Küreselleşmenin yarattığı ortamın, insan güvenliğini ihlal eden durumlar açısından, gelişmiş ve gelişmekte olan devlet ayrımını belirsizleştirmesi, insan güvenliği kavramının evrensel boyutta ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Adı geçen kavram, dünya üzerindeki tüm insanları, buldukları yer dikkate alınmaksızın kapsayacak şekilde uygulamaya yansıtılmalıdır. Bununla birlikte, güvenliği meydana getiren unsurlar birbirlerine bağımlıdır. Herhangi birindeki bozulma, tüm yapıyı etkileyecektir. Günümüzde birçok sorunun, uluslararası alanda ele alınmaya başlanması ilgili hususu desteklemektedir. Son olarak, insan güvenliğinin sağlanmasında ön planda tutulması gereken yaklaşım, sorunun ortaya çıkmasının ardından müdahale etmekten ziyade, onun gündeme gelmesini önleyecek tedbirlerin alınmasıdır.²²⁴

²²¹ Ekonomik güvenlik kavramının, özellikle yeni güvenlik yaklaşımı tarafından, güvenlik çalışmalarının kapsamına dâhil edilmesi ile birlikte, söz konusu alanla ilgili tartışmalar birey düzeyine kadar genişlemiş ve yaşam koşulları, insan güvenliğinin temel bir unsuru haline gelmiştir. Bu doğrultuda, insan güvenliğinin temel esasları, yokluktan ve korkudan bağımsız olmanın belirlenmesi amacıyla, UNDP tarafından her yıl devletler açısından İnsani Kalkınma Endeksi (Human Development Index-HDI) hesaplanarak yayınlanmaktadır. MESJASZ, s. 126, 143-144.

²²² İnsanların farklılaşan çevre karşısındaki hassasiyetleri ve özellikle küresel iklim değişikliğinin etkilerine yönelik kaygılarının insan güvenliği kavramı ile birleştiği noktada, Küresel Çevre Değişikliği ve Birey Güvenliği (Global Environmental Change and Human Security-GECHS) başlığı altında çalışmalar yapılmaktadır. DALBY, s. 186.

²²³ Human Development Report 1994, UNDP, Oxford University Press, New York, 1994, s. 23-25, 34; İnsan güvenliği ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. A. Şevket OVALI, "Ütopya İle Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması", Uluslararası İlişkiler, C. 3, S. 10, 2006, s. 3-52.

²²⁴ BİLGİN, 2003, s. 214.

Güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımların bireyi ön plana çıkarması ile birlikte gündeme gelen, fakat onlardan ayrılarak sadece *insanı* ve onun güvenliğini ele alan insan güvenliği; güvenlik alanında önemli bir yere sahip olmasına rağmen, uluslararası alanda güvenliğin sağlanması hususunda henüz yeterli etkinliğe kavuşmamıştır.²²⁵ Geleneksel güvenlik anlayışına ilişkin eksik yanları ortaya koyarak güvenlik çalışmalarına normatif bir boyut katan söz konusu kavram, yine de yeterli bir kavramlaştırma gerçekleştirmekten uzak bulunmaktadır.²²⁶ Bununla birlikte, daha önce ele alınan güncel tehditlerin yanında, güvenlik kavramının; kitle imha silahlarının yaygınlaşması, etnik çatışmalar, yabancı düşmanlığı, aşırı milliyetçilik ve teknoloji alanındaki gelişmelerin öngörülemeyen küresel

²²⁵ BİRDİŞLİ, s. 90; Eleştirel güvenlik anlayışına göre, insan güvenliği kavramı, güvenlik çalışmalarının odak noktasını, güvenliğin temel süjesi olan devletlerden, evrensel insan özgürleşmesinin yerel süjesi devletlere doğru değiştirebilir ve insanı devletlerin güvenliğe ilişkin uygulamalarının aracı yerine amacı konumuna getirebilirse, tarihsel bir öneme sahip olabilecektir. BOOTH, 2012, s. 387; BM nezdinde 2003 yılında kurulan, İnsan Güvenliği Komisyonu'nun (Commission on Human Security-CHS) aynı yıl hazırladığı Rapor'da, devletin güvenliğin sağlanmasında temel nitelikte bulunduğu; ancak çoğu zaman bu konudaki yükümlülüklerini yerine getiremediği, hatta bazı durumlarda kendi halkına karşı tehdit oluşturduğu belirtilmekte ve bu nedenle, devletin güvenliğinden ziyade insan güvenliğine yönelmenin gerektiğinin altı çizilmektedir. Söz konusu Rapor, insan güvenliği kavramının uluslararası alanda etkinliğini artırmasını sağladığı için önem taşımaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Human Security Now, CHS, UN, New York, 2003, s. 2-20; İnsan güvenliği kavramıyla ilgili diğer bir gelişme, 18 Eylül 2014 tarihli ve 2176 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile BM Andlaşması madde 39 hükmü gereğince, Batı Afrika'da ortaya çıkan Ebola salgınının, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak belirlenmesidir. Karar için bkz. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2177\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2177(2014)), (Erişim Tarihi: 26.11.2016); Daha önce iki kez AIDS salgını ile ilgili bir araya gelen Güvenlik Konseyi, tarihinde ilk kez sağlık alanındaki bir sorun için acil olarak toplanmıştır. Konuyla ilgili BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un açıklaması için bkz. <http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=7999>, (Erişim Tarihi: 30.11.2016); Söz konusu Karar, insan güvenliği kapsamındaki sağlık güvenliğinin aksadığı durumların, uluslararası barış ve güvenliği tehdit edecek niteliğe ulaşabildiğini gösterdiği kadar, bireyleri hedef alan unsurların, aynı zamanda devletleri, hatta uluslararası sistemi de etkileyebileceğinin altını çizmektedir. Devam eden süreçte, BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Zeid Ra'ad Al Hüseyin, göreve gelmesinden altı hafta sonra yaptığı değerlendirme toplantısında, Ebola salgını ve Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) terör örgütünün eylemleri hakkında, *ikiz veba* terimini kullanmış ve her ikisinin de kapsamının 2014 yılının son aylarına kadar yanlış ele alındığını ifade etmiştir. Konuya ilişkin basın açıklaması için bkz. <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/Media.aspx?IsMediaPage=true&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 27.11.2016).

²²⁶ Burak TANGÖR, "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", UHP, C. 8, S. 30, 2012, s. 69.

risklere neden olması gibi hususlarla birlikte değerlendirilmeye başlanması yönünde önemli katkılarda bulunmuştur.²²⁷

Üzerinde durulması gerekli bir diğer kavram, güvenliğin tutarlılığını ortadan kaldıracığı yönünde eleştirilen ve özellikle yeni güvenlik anlayışı ile gündeme gelen güvenliğin kapsamının genişletilmesi yaklaşımıdır. Buna göre, herhangi bir kavramın bilimsel anlamda faydalı olabilmesi için, muhtevastan hariç tutulan öğelerin tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Doğrudan veya dolaylı biçimde ilgili olarak değerlendirilen tüm unsurları içerecek şekilde genişletilen bir kavram, bütünlüğünü ve açıklayıcı değerini kaybeder. Bir başka ifadeyle, gereğinden fazla kapsayıcı bir yaklaşımın, anlaşılabilirliği ortadan kalkar.²²⁸ Bu doğrultuda güvenlik, insanlığa yönelik tüm hususları bünyesinde barındıran bir niteliğe sahip değildir; ancak bilimsel sınırlama ile birlikte kullanıldığında, ilgili hususların önemli kısmını açıklayabilecek kavramsal bir araç özelliği göstermesi mümkündür.²²⁹

Her şeyden önce, Soğuk Savaş'ın ardından yeni güvenlik anlayışı ile ortaya çıkan güvenlik kavramının kapsamının genişletilmesi yaklaşımının, güvenlik çalışmalarında devletin hâkimiyetinde olan alanları tamamen değiştirdiğini ileri sürmek, günümüz koşullarında mümkün gözükmemektedir. Genişlemeyle birlikte araştırma konusu haline gelen güncel tehdit türlerinin varlığına rağmen; devlet, güvenliğin sağlanmasındaki konumunu halen korumaktadır.²³⁰ Bununla birlikte, güvenlik kavramının kapsamının genişletilmesi, kendiliğinden ortaya çıkan bir süreç değil, uluslararası alanda güvenliğin sağlanması bünyesinde gerçekleşen önemli değişikliklerin bir sonucudur. Organize suç, terörizm ve göçmen kaçakçılığı gibi unsurların sadece toplulukları veya bireyleri hedef almadığı, aynı zamanda ulusal ve uluslararası güvenliği tehdit ettikleri günümüzde genel kabul görmektedir. Devletlerin ve uluslararası örgütlerin güvenliğe yönelik işlevlerini genişletmeleri, bunun en önemli göstergesidir.²³¹

---

²²⁷ ELMAS, s. 9-10.

²²⁸ MILLER, s. 26.

²²⁹ AYOOB, s. 139.

²³⁰ SHEEHAN, s. 61.

²³¹ KRAHMANN, s. 11.

Geleneksel güvenlik anlayışına göre farklılık taşıyan tek yaklaşım güvenliğin kapsamının genişletilmesi değildir. Eleştirel güvenlik anlayışı, ekonomik güvenlik ve çevre güvenliği gibi güncel güvenlik türlerinin çalışma konusu yapılmasını tek başına yetersiz olarak görmektedir.²³² Buna göre, güvenliğin kapsamının genişletilmesi; ancak derinleştirilmesi ile birlikte uygulandığı takdirde, söz konusu kavramın tüm insanlık için kullanılabilir hale gelmesi mümkün olacaktır.²³³ Bir başka anlatımla, bireylere yönelik ilk kez ortaya çıkan veya varlığı anlaşılan tehditlerin ele alınması, tek başına güvenlik çalışmalarını geleneksel yaklaşımın etkisinden uzaklaştırılmaz.²³⁴ Bununla birlikte, özgürleştirme kavramı ile bireyleri alıkoyan tüm kısıtlamaların kaldırılmasını ileri süren eleştirel güvenlik anlayışı, yeni güvenlik yaklaşımı ile gündeme gelen güncel güvenlik türleri aracılığıyla güvenliğin bireyler açısından sınırlandırılmasını da reddetmektedir.²³⁵

Teorik yaklaşımlar, açıklayıcı özelliklerinin yanı sıra, zamanla uygulama şekline dönüşerek, kurucu niteliğe de sahip olabilirler. Böylelikle, uygulamada sağlanan değişiklikler ile teorilerin savdukları ilkeler doğrultusunda dünyayı şekillendirmeleri mümkün hale gelir. Güvenlik çalışmaları açısından konuya yaklaşıldığında, realizm ve neorealizmin, Soğuk Savaş süresince bahsi geçen durumu yerine getirdikleri söylenebilir.²³⁶ Zaman içerisinde güvenlik kavramının kapsamının genişlediği, devletlerin güvenliklerinin yanında sosyal grupların ve bireylerin güvenliklerinin de gündeme geldiği görülmektedir. Buna paralel olarak, güvenliğin sağlanmasında temel süje olan devletin yanı sıra, uluslararası ve hükümet dışı örgütler de söz konusu süreçte yer almaktadır. Aynı şekilde güvenlik, askeri niteliği ile beraber, politik, ekonomik, sosyo-

²³² Eleştirel güvenlik anlayışı kapsamındaki bazı farklı yaklaşımlar, ekonomi ve çevre kavramlarının, güvenliğin kapsamı içerisinde değerlendirilmelerini; ancak devletin unsurlarını etkileyecek derecede ağır birer tehdit niteliği kazanmaları durumunda kabul etmektedir. AYOOB, s. 130.

²³³ SHEEHAN, s. 159-160, 173; “Güvenlik gündeminin genişletilmesi, gerçekleştiği takdirde, derinleştirmenin bir işlevidir.” BOOTH, 2012, s. 198.

²³⁴ KRAUSE-WILLIAMS, s. 35; Yeni güvenlik yaklaşımı, söz konusu eleştiriye karşı, güvenlik kavramının kapsamının genişletilmesiyle güvenlik çalışmalarında askeri alana yönelik eğilimin, ortaya çıkan yeni güvenlik türleri aracılığıyla azaltılmasının amaçlandığını ileri sürmektedir. BUZAN, 2009, s. 288.

²³⁵ SHEEHAN, s. 165.

²³⁶ BİLGİN, 1999, s. 33.

kültürel ve çevresel boyutları da içerecek şekilde yeni anlamlar kazanmış; böylelikle kapsamlı güvenlik (*comprehensive security*) anlayışı kabul görmeye başlamıştır.²³⁷

SONUÇ

Güvenlik kavramı, devletlerin egemenliklerini korurken, aynı zamanda uluslararası toplum ile uyum içerisinde olmalarını ifade eden dayanışma prensibi ile birlikte uygulama alanı bulduğu durumlarda sonuç vermekte; uluslararası hukukun tüm sükeleri ile etkin bir iş birliği, bu doğrultuda varlığı gerekli bir diğer olguyu meydana getirmektedir. Uluslararası güvenliğe yönelik güncel tehditler göz önünde bulundurulduğunda, bahsedilen durum daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra, uluslararası alanda güvenliğin tesisinde geleneksel güvenlik yaklaşımlarının, farklı bakış açıları aracılığıyla da olsa, devleti temel noktaya yerleştiren anlayışlarının günümüzde başarıya ulaşması mümkün gözükmemektedir. Güvenliğe yönelik güncel yaklaşımların, uluslararası hukukun en önde gelen sükesi ve güvenliğin sağlanmasında esas göreve sahip devleti çalışma konusu yapmama yönündeki eğilimleri de aynı sonuç ile karşılaşmaktadır. Bu noktada, güvenliğin genişleyen ve derinleşen güncel yapısı ile uyumlu, aynı zamanda uluslararası hukukun sükeleri ve taşımaları gerekli niteliklerini göz önünde bulunduran kapsamlı güvenlik anlayışı gündeme gelmektedir. Söz konusu yaklaşımın günümüzde tamamen baskın konumda olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Ancak, özellikle birey güvenliğinin ön plana çıktığı ve devletlerin ülkesel egemenlikleri

---

²³⁷ TANRISEVER, s. 122-123; İlk kez, 1978 yılında Japonya Başbakanı Masayoshi Okira'nın girişimiyle hazırlanan Rapor'da kullanılan kapsamlı güvenlik kavramı, güvenliğin geniş bir yapıya sahip olduğu, bu nedenle sadece askeri konular ile sınırlandırılmaması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Dipankar BANERJEE, "Towards Comprehensive and Cooperative Security in South Asia", *South Asian Survey*, Vol. 6, No. 2, 1999, s. 310; 12 Aralık 2003 tarihli Avrupa Birliği (AB) Zirvesi'nde kabul edilen ve 2008 yılında uygulaması gözden geçirilen, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanan, *Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa - Avrupa Güvenlik Stratejisi* başlıklı Belge, kapsamlı güvenlik anlayışının önemli bir göstergesidir. Terörizm, kitle imha silahları, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçun temel tehdit olarak belirlendiği Belge'de, küreselleşmenin çift taraflı etkisine değinilmiş ve güvenlik, kalkınmanın ön koşulu biçiminde değerlendirilmiştir. Söz konusu belge için bkz. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.11.2016).

doğrultusunda sınırlarından geçişleri kontrol altında tuttuğu kitlesel nüfus hareketleri hususunda etkinliğini artırmaktadır.

Bu doğrultuda, Güvenlik Konseyi'nin 9 Ekim 2015 tarihinde aldığı ve deniz yoluyla gerçekleştirilen göçmen kaçakçılığının uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini tespit ettiği 2240 sayılı Kararı önem taşımaktadır. Güvenlik Konseyi, insan ticareti ile göçmen kaçakçılığının birbirine benzer, ancak farklı kavramlar olduğunu ifade etmiş ve aralarındaki geçirgenliğe dikkat çekmiştir. Deniz yoluyla göçmen kaçakçılığının konusunu oluşturan kişiler arasında sığınma arayanlar için 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiş; bunların dışındaki kişilerin de uluslararası insan hakları hukuku kapsamında muamele görmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bunun yapılmasında ise, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığıyla ilgili tüm devletlerin kapsamlı bir yaklaşım ile iş birliği içersinde olmalarının önemini ifade etmiştir. Özellikle Libya'da gerçekleştirilen deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinin, uluslararası terörizmin finansmanı hususunda dikkatle ele alınmasının önemine değinmiştir. Bu kapsamda üye devletlere, Libya sahili açıklarındaki açık deniz alanında, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadele kapsamında, bu faaliyetler ile meşgul olduğundan şüphelenilen tabiiyetsiz gemilere müdahale yetkisi tanımıştır. Aynı durum, üçüncü devletin bayrağını taşıyan bir gemi için söz konusu olursa, ilgili devletin rızasının alınması öngörölmüş ve bu faaliyetler için bir yıllık bir süre için devletlere yetki vermiştir.

Karar metninde, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığının birey güvenliğini ihlal ettiği ve bunun mağduru olanların, mülteci statüsü taşımaları dahi, uluslararası insan hakları hukukuyla uyumlu muamele görmeleri hususunun yanında, söz konusu faaliyet ile terörizmin finansmanı arasındaki bağın ortaya koyulması, kapsamlı güvenlik anlayışının uygulamaya yansımaları teşkil etmektedir. Üye devletlere bu yöndeki faaliyetleri için bir yıl süreyle yetki tanınması ile birlikte, kapsamlı bir yaklaşım doğrultusunda iş birliği içersinde olmalarının altının çizilmesi, yine aynı yaklaşımın görünümüdür.

Günümüzde varlık gösteren uluslararası güvenliğe yönelik güncel tehditlerin, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığında olduğu gibi, birey güvenliği ihlal etmenin yanında, devletlerin egemenliklerine karşı hususlar içerdikleri görölmektedir. Bu açıdan, Güvenlik Konseyi'nin ilgili Kararı doğrultusunda kapsamlı güvenlik anlayışının uygulamaya yansıdığı söylenebilir. Ancak, uluslararası alanda hakim olduğunu, şu an için ifade etmek mümkün değildir.

KAYNAKÇA**KİTAPLAR**

- ARIBOĞAN, Deniz Ülke, Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim, Bahçeşehir Üniversitesi Yay., İstanbul, 2007.
- BİRDİŞLİ, Fikret, Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik, Kavram-Teori-Uygulama, Seçkin, Ankara, 2014.
- BOOTH, Ken, Dünya Güvenliği Kuramı, (Çev., ÜNGÖR, Çağdaş), Küre Yay., İstanbul, 2012.
- BUZAN, Barry, People, States & Fear, ECPR Press, Colchester, 2009.
- DAĞ, Ahmet Emin, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü, Anka Yay., İstanbul, 2005.
- DEDEOĞLU, Beril, Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Yenyüzyıl Yay., İstanbul, 2008.
- ELMAS, M. Salih, Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı, Tehdit, Risk ve Risk Toplumunu Perspektifinden Güvenlik, USAK Yay., Ankara, 2013..
- HOUGH, Peter, Understanding Global Security, Routledge, London-New York, 2004.
- JACKSON, Robert/SORENSEN, Georg, Introduction to International Relations, Theories and Approaches, Oxford University Press, New York, 2010.
- KANT, Immanuel, Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme, (Çev., ABADAN, Yavuz /MERAY, Seha L.), AÜSBF Yay., Ankara, 1960.
- KARABULUT, Bilal, Güvenlik, Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Barış Kitabevi, Ankara, 2011.
- SHEEHAN, Micheal, International Security, An Analytical Survey, Lynne Rienner, London, 2005.
- SMITH, Micheal E., International Security, Politics, Policy, Prospects, Palgrave Macmillan, London, 2010.

- STEANS, Jill/PETTIFORD, Lloyd, Introduction to International Relations, Perspectives and Themes, 2nd Edition, Pearson, Harlow, 2005.
- URHAL, Ömer, Küreselleşen Dünyada Güvenlik, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.
- WENDT, Alexander, Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi, (Çev., SARI ERTEM, Helin/IHLAMUR ÖNER, Suna Gülfer), Küre Yay., İstanbul, 2012.
- WOLFERS, Arnold, Discord and Collaboration Essay on International Politics, The John Hopkins Press, Baltimore, 1962.
- YILMAZ, Sait, 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, Milenyum Yay., İstanbul, 2007.

MAKALELER

- AGIUS, Christine, “Social Constructivism”, Contemporary Security Studies, (Ed., COLLINS, Alan), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 49-68.
- ALADAĞ GÖRENTAŞ, İtir, “İdealizm Üzerine Bir Deneme: Kavramlar ve Eksikler”, Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış, (Ed., ÇOMAK, Hasret), Umuttepe Yay., Kocaeli, 2009, s. 67-78.
- ALİBABA, Arzu, “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu”, AÜHFD, C. 49, S. 1-4, 2000, s. 181-207.
- ANGHIE, Antony, “Basic Principles of International Law: A Historical Perspective”, International Law For International Relations, (Ed., ÇALI, Başak), Oxford University Press, New York, 2010, s. 46-70.
- ARENDS, J. Frederik M., “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, (Çev., YAVUZ, Burcu), Uluslararası İlişkiler, C. 6, S. 22, 2009, s. 3-33.
- AYDIN, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kitiği”, Uluslararası İlişkiler, C. 1, S. 1, 2004, s. 33-60.

- AYDINLI, Ersel, “Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar”, Avrasya Dosyası, C. 9, S. 2, 2003, s. 36-50.
- AYOUB, Mohammed, “Defining Security: A Subaltern Realist Perspective”, Critical Security Studies, (Eds., KRAUSE, Keith/WILLIAMS, Micheal C.), University of Minnesota Press, Minneapolis, 1997, s. 121-146.
- BALDWIN, David A., “Güvenlik Kavramı”, (Çev., ŞAHİN, Çiğdem), Avrasya Dosyası, C. 9, S. 2, 2003, s. 5-35.
- BANERJEE, Dipankar, “Towards Comprehensive and Cooperative Security in South Asia”, South Asian Survey, Vol. 6, No. 2, 1999, s. 305-318.
- BAYILIOĞLU, Uğur, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, AÜHFD, C. 56, S. 1, 2007, s. 51-121.
- BAYLIS, John, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, (Çev., YAVUZ, Burcu), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 69-85.
- BELLANY, Ian, “Towards a Theory of International Security”, Political Studies, Vol. 29, No. 1, 1981, s. 100-105.
- BİLGİÇ, Ali, “Güvenlik İkilemi”ni Yeniden Düşünmek: Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif”, Uluslararası İlişkiler, C. 8, S. 29, 2011, s. 123-142.
- BİLGİN, Pınar, “Security Studies: Theory/Practice”, Cambridge Review of International Affairs, Vol. 12, No. 2, 1999, s. 31-42.
- BİLGİN, Pınar, “Individual and Societal Dimensions of Security”, International Studies Review, Vol. 5, No. 2, 2003, s. 203-222.
- BİLGİN, Pınar, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, C. 8, S. 14, 2010, s. 70-96.
- BİLGİN, Pınar, “Critical Theory”, Security Studies An Introduction, (Ed., WILLIAMS, Paul D.), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 93-106.
- BOOTH, Ken, “Security and Self: Reflections of a Fallen Realist”, Critical Security Studies, (Eds., KRAUSE, Keith/WILLIAMS, Micheal C.), University of Minnesota Press, Minneapolis, 1997, s. 121-146.

- BOOTH, Ken, “Güvenlik ve Özgürleş(tir)me”, (Çev., ŞAHİN, Çiğdem), Avrasya Dosyası, C. 9, S. 2, 2003, s. 51-70.
- BOZKURT, Giray Saynur, “Küreselleşmenin Güvenlik Boyutu”, Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, (Ed. BAL, İdris), Lalezar Kitabevi, Ankara, 2008, s. 491-532.
- BRAUCH, Hans Günter, “Güvenliğin Yeniden Kavramlaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, (Çev., ARKAN, Zeynep), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 1-47.
- BUZAN, Barry, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, (Çev. YAVUZ, Burcu), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 107-123.
- CHA, Victor D., “Globalization and the Study of International Security”, Journal of Peace Research, Vol. 37, No. 3, 2000, s. 391-403.
- DALBY, Simon, “Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak”, (Çev., YAVUZ, Burcu), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 179-195.
- DEDEOĞLU, Beril, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, Uluslararası İlişkiler, C. 1, S. 4, 2004, s. 1-21.
- ELMAN, Colin/JENSEN, Micheal A., “Realisms”, Security Studies An Introduction, (Ed., WILLIAMS, Paul D.), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 15-31.
- EMMERS, Ralf, “Securitization”, Contemporary Security Studies, (Ed., COLLINS, Alan), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 136-151.
- ERLER BAYIR, Özgün, “Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar”, Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., ÇOMAK, Hasret/SANCAKTAR, Caner), Beta, İstanbul, 2013, s. 171-190.
- GLASER, Charles L., “Realism”, Contemporary Security Studies, (Ed., COLLINS, Alan), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 15-33.

- GROSS, Leo, "The Peace of Westphalia, 1648-1948", *Am. J. Int'l L.*, Vol. 42, No. 1, 1948, s. 20-41.
- GÜÇLÜ AKPINAR, Burcu, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunsalı", *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, (Ed., ÇOMAK, Hasret/SANCAKTAR, Caner), Beta, İstanbul, 2013, s. 455-482.
- HALATÇI, Ülkü, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisini Kullanabilmesinin Önkoşulları", *UHP - Uluslararası Ceza Mahkemesi Özel Sayısı*, C. 1, S. 3, 2005, s. 57-76.
- KARAOŞMANOĞLU, Ali L., "Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz", *Uluslararası İlişkiler*, C. 4, S. 14, 2007, s.161-183.
- KARDAŞ, Tuncay, "Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?", *Uluslararası Politikayı Anlamak, "Ulus Devlet"ten Küreselleşmeye*, (Ed., DAĞI, Zeynep), Alfa Yay., İstanbul, 2007, s. 125-152.
- KERR, Pauline, "Human Security", *Contemporary Security Studies*, (Ed., COLLINS, Alan), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 121-135.
- KRAHMANN, Elke, "From State to Non-State Actors: The Emergence of Security Governance", *New Threats and New Actors in International Security*, (Ed., KRAHMANN, Elke), Palgrave Macmillan, New York, 2005, s. 3-22.
- KRAUSE, Keith/WILLIAMS, Micheal C., "From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies", *Critical Security Studies*, (Eds., KRAUSE, Keith/WILLIAMS, Micheal C.), University of Minnesota Press, Minneapolis, 1997, s. 33-59.
- MCDONALD, Matt, "Constructivisms", *Security Studies An Introduction*, (Ed., WILLIAMS, Paul D.), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 63-76.
- MESJASZ, Czeslaw, "Ekonomik Güvenlik", (Çev., DEMİRAĞ, Yelda), *Uluslararası İlişkiler*, C. 5, S. 18, 2008, s. 125-150.
- MILLER, Benjamin, "The Concept of Security: Should it be Redefined?", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 24, No. 2, 2001, s. 13-42.

- MORGAN, Patrick, "Liberalism", Contemporary Security Studies, (Ed., COLLINS, Alan), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 34-48.
- MUTIMER, David, "Critical Security Studies: A Schismatic History", Contemporary Security Studies, (Ed., COLLINS, Alan), 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2010, s. 84-105.
- NAVARI, Cornelia, "Liberalisms", Security Studies An Introduction, (Ed., WILLIAMS, Paul D.), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 32-47.
- ONGUR, Hakan Övünç, "Uluslararası İlişkilerde Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve "Anarşi"nin Yapı-Sökümü", Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., ÇOMAK, Hasret/SANCAKTAR, Caner), Beta, İstanbul, 2013, s. 523-556.
- OVALI, A. Şevket, "Ütopya İle Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması", Uluslararası İlişkiler, C. 3, S. 10, 2006, s. 3-52.
- ÖZEV, Muharrem Hilmi, "Eleştirel Teori Olarak Konstrüktivizm", Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., ÇOMAK, Hasret/SANCAKTAR, Caner), Beta, İstanbul, 2013, s. 483-522.
- SANDIKLI, Atilla/EMEKLİER, Bilgehan, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, (Ed., SANDIKLI, Atilla), Bilgesam Yay., İstanbul, 2012, s. 3-70.
- SARI ERTEM, Helin, "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği"", Güvenlik Stratejileri, Y. 8, S. 16, 2012, s. 177-237.
- SHAW, Martin, "There Is No Such Thing as Society: Beyon Individualism and Statism in International Security Studies", Review of International Studies, Vol. 19, No. 2, 1993, s.159-175.
- TANGÖR, Burak, " Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", UHP, C. 8, S. 30, 2012, s. 59-92.

- TANRISEVER, Oktay F., “Güvenlik”, Devlet ve Ötesi, Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, (Der., ERALP, Atila), İletişim Yay., İstanbul, 2010, s. 107-123.
- ULLMAN, Richard H., “Redefining Security”, International Security, Vol. 8, No. 1, 1983, s. 129-153.
- UZER, Umut, “Uluslararası İlişkiler Teorileri”, Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, (Ed., BAL, İdris), Lalezar Kitabevi, Ankara, 2008, s. 55-76.
- WAEWER, Ole, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, (Çev. DEMİRTAŞ COŞKUN, Birgül), Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, 2008, s. 151-178.
- WALT, Stephen M., “Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı”, (Çev., GÜRSOY, Barış/AĞIR, Bülent Sarper), Avrasya Dosyası, C. 9, S. 2, 2003, s. 71-106.
- WENDT, Alexander, “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası”, Uluslararası İlişkiler, C. 10, S. 39, 2013, s. 3-43.
- WILLIAMS, Paul D., “Security Studies: An Introduction”, Security Studies An Introduction, (Ed., WILLIAMS, Paul D.), 2nd Edition, Routledge, London-New York, 2013, s. 1-12.
- YAVAŞ, Gökçen, “Bölge, Bölgeselleşme ve Güvenlik”, Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, (Ed., ÇOMAK, Hasret/SANCAKTAR Caner), Beta, İstanbul, 2013, s. 191-214.

RAPORLAR ve DİĞER BELGELER

- Human Development Report 1994, UNDP, Oxford University Press, New York, 1994.
- Human Security Now, CHS, UN, New York, 2003.

İNTERNET ADRESLERİ

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>,
(05.11.2016).

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2177\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2177(2014)),
(26.11.2016)

[http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/Media.aspx?IsMediaPage=true
&LangID=E](http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/Media.aspx?IsMediaPage=true&LangID=E), (27.11.2016).

<http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=7999>, (30.11.2016).

